

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

John Johnsens
barndomsminder
fra Albøge Stoergaard

Særtryk af Grenaa Folketidende
marts 1957

John Johnsens
barndomsminder
fra Albøge Stoergaard

Bearbejdet og genfortalt

af

Søren Petersen,

Enghøj, Kolind

Særtryk af Grenaa Folketidende

marts 1957

FORORD

John Johnsen fødtes paa »Stoergaard« i Albøge den 24. maj 1877. I ungdomsaarene uddannedes han til tømrer og snedker, og efter et højskoleophold paa Djurslands højskole i Lyngby vinteren 1898—99, hvor A. Nordahl-Petersen da var forstander, arbejdede han i nogle aar ved dette erhverv. Han gik dog snart over til landbruget. Først ejede han en mindre landejendom i Glatved, men købte i 1908 en gaard i Al'elev. Han drev denne gaard til 1941. Og et par aar efter byggede han sig et hus i Al'elev, hvor han endnu bor.

Paa sin fødselsdag i 1901 holdt han bryllup med Karen Møller fra Fladstrup. Hun var ham en god medhjælp, til hun for tre aar siden afgik ved døden.

Indtil sit 17. aar opholdt John Johnsen sig i barn-

domshjemmet paa »Stoergaard«. Det er erindringer fra disse aar, han nu paa sine ældre dage har nedskrevet og som her offentliggøres. Trods sin høje alder er John Johnsen levende optaget af spørgsmaal, der omhandler hans fødegaards og fødeøgns forhold i ældre tid. Han ejer en mængde interessante gamle dokumenter og skøder, af hvilke nogle gaar helt tilbage til 1689.

I sine erindringer har han ved sin fremdragelse af mangfoldige enkelteheder givet et godt billede af livet i Albøge for 60—70 aar siden. Beskedent siger han, at han er uøvet, da han kun har brugt pennen lidt, siden han gik i skole. Det har da ogsaa været nødvendigt at omarbejde og samarbejde stoffet, men saa vidt muligt er John Johnsens fortælleform bibeholdt. S. P.

Gaarden

Naar man fra hovedgaden gennem Albøge drejer om ad vejen, der gaar efter Nødager, ser man »Stoergaard« paa venstre haand. I aarhundredgamle skøder benævnes gaarden saaledes. Den har en idyllisk beliggenhed. Til venstre for gaarden er der et stort gadekær, som kaldes »Porris«, og øst og syd for gaarden ligger et hyggeligt lille krat omgivet af engdrag. Om forholdene i og om denne gaard i slutningen af forrige aarhundrede skal der her fortælles.

Gaarden var firelænget. Stuehuset var opført 1879. Det var grundmuret med røde mursten. Taget var af straa, og mønningen udgjordes af mørtørv. Der var fire skorsten. Paa gaardspladsen var møddingen anbragt.

Baade i den vestlige og den østlige ende af stuehuset var der kælder. Mod vest var der kartoffelkælder og et rum, hvor haandkværnen stod. Mod øst var mælkekælder og et rum til øl-tønder og saltkar.

I stueetagen var der mod vest storstue og to gæstekamre. Storstuens bohav bestod af tre standkister, to dragkister og et klædeskab. I hvert af gæstekamrene var der en dobbeltseng. Saavel i storstuen som i gæstekamrene var der bræddegulv. Fra storstuen førte en dør ud til forstuen. I denne var der et bord og indbyggede skabe. Paa to af væggene var der knagrækker. Der var herfra nedgang til kartoffelkælderen. Fra forstuen førte en dør ud til gaardspladsen og en anden ud

til dagligstuen. Herinde fandtes et stort aflangt bord, og der var faste bænke ved væggen i en vinkel ved bordet. Ved en af væggene stod der en stor løs bæk, der ved maaltiderne flyttedes over til bordet. Stueuret, der var bemalet med roser, hang i et klokkehus, der stod paa gulvet. I stuen var tillige en stor rund kakkellovn, nogle stole og en slagbæk, hvor nogle af børnene sov om natten. Gulvet i forstue og dagligstue bestod af firkantede gule brændte fliser.

Fra dagligstuen førte en dør ud til havestuen. I denne stod der et ovalt poleret bord og en sofa, udstoppet og poleret, saa den passede til bordet, nogle polerede stole med flettede rørsæder, en kommode og nogle blomsterborde. Saavel i denne som i dagligstuen var der ophængt flere farveagte skilderier.

En anden dør i dagligstuen førte ind til bedstemodersstue. Herinde var der to dobbeltsenge, et par stole og en kakkellovn. En tredje dør i dagstuen førte ind til sovekamret. Her var der to dobbeltsenge, et bord og fire stole, et klædeskab, en skrivepult og en kakkellovn. Her som i alle andre huse dengang var der halm i sengene. Ved de fleste senge var der i loftet fastgjort et sengebaand med haandtag, især hvor ældre mennesker laa. En sengehest var tit anbragt paa den side af sengen, der vendte udad, til at holde paa sengetøjet og hindre smaabørn i at falde af sengen. Mange steder var der i sove-

værelset en lænestol, hvori natmøblet kunne anbringes. I flere gamle bindingsværkshuse fandtes der alkovesenge paa den tid. I soveværelset brændte der altid en tranlampe, natlampen, som den kaldtes. Den udgjordes af en skaal med tran, hvori der flød en korkprop med en tynd blikskive i den ene ende. Gennem proppen og blikskiven var der dannet et hul, hvorigennem lysstrådene blev trukket.

Den fjerde dør i dagligstuen førte ud til køkkenet. Her var der et stort komfur, en stor tørvekasse med laag, et bord med underbord og et par stole. Paa væggen var der en tinrække, hvor tallerkener og laag blev stillet op. Over komfuret var der en trekantet hylde. Gulvet var af røde mursten.

Fra køkkenet var der dør til spisekammeret. Ved de to vægge var der her borde med underbord; over det ene var en hylde. Ved den tredje væg stod en stor brødskeremaskine, og i et hjørne stod brændevinsankeret. En anden køkkendør førte ind til pigekamret, hvor der var en dobbeltseng og et par stole. Der var her som i køkkenet murstengulv.

Endnu en dør førte fra køkkenet til bryggerset. Her fandtes et bord med underbord, øltønder og saltkar, to grubekedler, et komfur af brændte mursten, en aaben skorsten, hvor alt kød og flæsk blev røget, en loftstrappe, en indgang til bagerovnen samt en pumpe. Fra bryggerset var der døre til gaarden, til pigekamret og til et kammer, der var lidt ophøjet over kælderens, hvortil der var nedgang. Over bageovnen var der et rum, hvor det saltede og røgede kød

blev anbragt. Bryggersgulvet bestod af smaa, runde kampesten.

Stuehusloftet brugtes til kornmagasin. Der var to vinduer i hver gavl.

Staldlængen laa mod øst. Den var opført 1856. Væggene var bindingsværk med røde mursten. I den nordlige ende var der et faarehus med plads til 20 faar. Saa fulgte et karlekammer med to senge. Man kom derind fra kostalden; saa var der lunt i kamret om vinteren. I kostalden (»køhuset«) var der plads til 30 kreaturer. Af disse var 12 malkekøer, resten kvier og kalve. Staldlængen var smal og lav; der var ingen fodergang, men kreaturerne stod med hovedet mod ydermuren ved begge sider. Fra kostalden kom man ud i »rystehuset«. Navnet kom vel af, at man her rystede hø og halm sammen til føde for kreaturerne. Fra rystehuset førte en dør ind til fedestalden. Her var der plads til 6 kreaturer — i reglen fedestude; de skulle være omkring 3 aar, inden de sattes paa fedestald. Fra fedestalden kom man ind i »svinehuset«. Her var bygningens bredde tredelt, saa det var kun smaa rum, grisene havde at gaa i; der var i reglen heller ikke mere end 2 grise i hvert rum. Alle svinene var bestemt til eget forbrug. De blev slagtede, naar de var 2—3 aar gamle; de vejede saa mellem 400 og 500 pund. Op mod svinehuset laa tørvehuset. Gaarden havde selv tørveskær, og der forbrugtes i reglen ca. 40.000 tørv om aaret.

En del af tørvehuset var fraskilt til hønsehus. Der var plads til 30—40 høns. Langs den ene væg var der reder, og

en bred, skraatstillet stige anvendtes til sovested for hønsene. Staldbygningens sidste rum udgjordes af en halvport, hvor der fandtes brønd med pumpe og vandtrug; her blev kreaturerne vandede hver dag i vinterhalvaaret. I halvporten var der ogsaa et rum, hvor rullen stod.

Ladebygningen laa mod vest. Efter tidens forhold var laden ret rummelig. Den var opført af bindingsværk; muligvis har den fra først af haft »vædrede« og klinede vægge, da dele heraf fandtes i laden. Skillemurene bestod delvis af lørsten. Bjælkehovederne i laden gik uden for muren — en gammel bygningsmaade. I ladebygningens sydlige ende var der to fag, som ikke havde murede sider, men kun hvilede paa stolper. Pladsen kaldtes »Frankrig« og benyttedes til tørreplads. Der var her trukket snøre til børnetøj. Paa gulvet laa der gavntømmer til brug ved reparation af vogne og forskellige redskaber. Efter tørrepladsen var der fire fag, der udgjorde korngulve. Derefter fulgte en tærskelo paa to fag; alt kornet blev tærsket med plejl. Saa fulgte atter korngulve i de næste otte fag og derefter fandtes endnu en tærskelo paa to fag. Sluttelig var der endnu nogle fag til korngulve. Her anbragtes følhoppen om foraaet, naar tiden kom, den skulde fole.

Hestestalden, der laa mod nord, var opført 1860 af bindingsværk med røde mursten. Mellem denne længe og laden fandtes indkørselsporten til gaarden fra vejen af. Ved siden af porten var der to fag, der brugtes til hakkeise. Her stod hakkesmaskinen; al hakkelse blev skaaret ved haandkraft. Dernæst fulgte den egentlige hestestald; her var der plads til 12 heste. Desuden var gaardens 2 væddere anbragt her.

I nærheden af gaarden laa paa naboens jord et lille hus, som kaldtes »køllen«. Det benyttedes af alle landsbyens beboere til at tørre malt i og til forskelligt andet.

Ved siden af laden var der en vej; langs denne stod en række popler. Bagved laa toften, hvor kornstakkene stod.

Haven til Stoergaard blev anlagt af præstegaardsgartner Andreas Andreassen Kruse aaret efter stuehusets opførelse. I forhold til tiden var haven meget moderne. Der fandtes frugttræer af alle slags, bl. a. mange slags blommetræer, og der var mange forskellige slags frugtbuske. Tillige var der en urtehave med mange forskellige slags grønsager. Mangfoldige sirbuske og blomster fandtes i prydhaven, og der var høje slyngplanter paa stænger. Paa en skraaning ved stuehuset var der en stor græsplæne, og der var en stor jordhøj bevokset med græs.

Marken

Saa godt som alle gaardene i Albøge havde deres jord paa fire forskellige steder. Der var en hovedlod, en vesterlod, en svendstruplod og en kærlod. Efterhaanden blev der bygget paa

vesterlodderne og svendstruplodderne, og paa en del af hovedlodderne blev gaardene flyttet ud.

Af Albøge Stoergaards hovedlod nævnes først Enghaven. Den var omgivet af

grøfter. Der fandtes i den et hundløst vandhu!, hvorom det fortaltes, at en rytter engang var styrtet deri og forsvundet. I et hjørne af Enghaven var der fiske-damme; de havde gennem en stor grøft forbindelse med en aa, der var meget smuk med sit bugtede løb og de idylliske aakroge med aakander og sjældne vandplanter. Ved Enghaven laa Holmen. Den var bevokset med el'etræer. Paa midten var der en smuk lille sø. Den kunne om sommeren, naar træernes blade spejledes i det mørke vand, virke uhyggelig paa vi drenge; men om vinteren var vandet meget klart, og naar søen var tilfrosset, kunne man se alt, hvad der rørte sig paa bunden.

Af øvrige marker paa hovedlodden maa nævnes Kolbenkær. Dertil var der en smuk indgang. Til den ene side var der et lille skovparti og til den anden et bredt bakkeparti. Kolbenkær har form som en bøssekolbe. Aaen gør skel, og paa den anden side af aaen laa paa en bakke en smuk lille bøgeskov. Den kaldtes Laarhovedet, da den havde form som et menneskeaar. Laarhovedet med aaen og kærerne der omkring udgør en idyllisk plet. Det var da ogsaa almindeligt i 1880erne, at skovture og udflugter foretoges hertil, ligesom der ogsaa afholdtes grundlovsfester der.

Albøge Stoergaards frodigste del var Svendstrupmunde, der laa ude ved de smaa Svendstrupskove med deres gabende slugter. Landskabet her var af en egen skønhed. Fra Svendstrupmunde kom man til Pilehøjvængen. Her var en gravhøj »Pilehøj«, og noget derfra et vældhu!, hvorfra vandet sta-

dig løb. Oven for Pilehøj laa Skovlandet, her fandtes der to gravhøje; den ene laa dog i markskellet.

Neden for Skovlandet laa en langs'rakt dalsænkning, som kaldtes Dyrdal. Ovenfor laa Stenhøjsvængen. Her fandtes der tidligere en gravhøj, hvor stene- ne var afdækkede. Ved Stenhøjsvængen laa Svendstrupled, der dannede indgang til Høgholmvejen, Hallendrupvejen og Svendstrupvejen.

De hidtil omtalte area'er hørte alle til hovedmarken. Men til- lige hørte til Stoergaard forskel- lige smaaparceller: Tjurhøj med gravhøjen, Krybbenstald, Tørveengen, Krogen og Præsteengen.

Til Stoergaard hørte der op mod et par hundrede tønder land. Halvde'en af disse er nu omtalt. Den anden halvdel laa mod vest og bar navnet Ridørlund; dette navn findes paa et skøde saa langt tilbage som 1689. Herude laa den historiske Tinghøj, Sønderherreds gamle tingsted. Den er omtalt i Blichers novelle »Præsten i Vejlbj«, idet det var her, Vejlbj-præsten Søren Quist blev dømt og henrettet i 1626. Bakken, som ligger mellem Albøge og Tinghøj, kaldtes Galgebakken. Denne bakke kunne sikkert i forbindelse med Tinghøjen fortælles meget fra svundne tider.

Skrænten, som ligger oven for den nuværende Kærby skole, var i ældre tider bevokset med et stort buskads, hvorfra »Jenninger« (enebærbuske) udgjorde hovedparten, hvorfor bakken ogsaa kaldtes Jenningebakken. Buskadset afbrændtes 1880. Fra en lille eng, som kaldtes Høviskærsvængen, gik

forbindelsesvejen gennem et stenet jordstykke, der kaldtes Toten.

Paa Riderlund laa der tidligere en bindingsværksbygning, hvor der boede en mand, der havde opsyn med arealet, der dog dyrkedes inde fra Stoergaard. Lidt fra bygningen var en dalsænkning som kaldtes Motmættes hul. En strækning mellem Kolindsundkanaalen og en bakke, der kaldtes Blaabærbakken, hed Birkesig. Uden for kanalen var der forstrand og sund.

Der laa ialt 6 gravhøje paa Stoergaards jorder; den ene laa dog som nævnt i et markskel. De bar følgende navne: Bukkehøj, Brombærhøj, Pilehøj, Stenhøj, Tjurhøj og Tinghøj.

Længe før Kolindsund blev udtørret, kaldtes Albøge sogns vestligste marker for »Neiest« (nederst?). Omkring 1890 laa der et hus uden for kanalbroen — »Neiestbroen« —. Om dem, der boede der, sagde man, at han boede paa Neiest. Dette navn er flere hundrede aar gammelt. Det forekommer i en retssag fra 1737.

Ude paa vestlodderne var der i 1890 kun 6 ejendomme; men efterhaanden oprettedes flere brug. Omkring 1900 var der blevet saa mange smaa ejendomme derude, at man oprettede en privatskole, der lededes af en lærerinde. Men 1916—18 var børnetallet blevet saa stort, at kommunen byggede en skole og ansatte en lærer. Og fra nu af fik bebyggelsen navnet Kærby.

I min barndom benyttedes en mængde navne til marker, veje og andet. Ved den sydlige ende af Lyngby-vejen var der to indigede marker. Den ene benæv-

nedes »Miedereren«, og den anden »Indhegningen«. Ved siden heraf laa »Eskoshøj« iog i nærheden huset »90«. Dette navn havde seminaristerne, som ofte gik tur hertil, givet huset.

Degnelodden laa mellem Albøge og Søby og kaldtes »Sandballen«. Sognefoged Anders Snekters gaard kaldtes »Lunnen«. En smal elleskov paa Therkild Lahns mark kaldtes »Holkjaar«. Træerne er nu borte, men navnet bruges endnu.

Ved en vandring fra Albøge til Neiest forekommer følgende navne: Galdekærre: »Porris«, »Stoergaard«, »Waasen«, »Flaagevejen«, »Tyreen-gen«, »Stenkisten« (over aænen), »Holmen«, »Svendstrupled«, »Mosager«, »Holkjaar«, »Galgebakken«, »Skrivervejen« »Hundekrogene«, »Riderlund«, »Tinghøj« og skraas her over for gaarden »Regelund«, »Jenningebakken«, »Hviiskærseengene«, »Motmættes hul«, »Toten«, »Birkesig« og »Neiest«.

Naar man i tidligere tid skule ned i Albøge enge mod vest, kom man over et vadested, som kaldtes »Flagen«, og vejen, der gik over vadestedet, kaldtes Flaagevejen. Vadestedet passeredes bade af kørende og af fodgængere, ligesom ogsaa kreaturerne maatte føres derover.

I min barndom var der en vej, der fra Galgebakken gik skraas over alle vesterlodderne mod »Neiest«. Vejen kaldtes »Skrivervejen«. Min fader fortalte, at denne vej brugtes rigtig meget, inden Kolindsund blev udtørret. Min fader red i sine yngre aar ad denne vej tre gange daglig ud paa vesterlod-

den for at flytte faar, kreaturer og plage. Maaske stammer navnet »Skrivervejen« fra den tid, da Riderlund hørte under Kat-

holm og Hessel, som der berettes om i et paa Stoergaard værende skøde fra 1689.

Besætning og redskaber

I 1888, hundrede aar efter stavnsbaandets løsning, var der landmandsudstilling i København. Ved den lejlighed fremstillede gaardejer Jens Skovsen i Kolind en hingst, »Kolind Thor«, og den tilkendtes guldmedalje. Denne hingst fik megen betydning for Kolind-egnen og dermed ogsaa for Albøge. Hestene paa Stoergaard blev med aarene stærkt prægede af denne hingst. Der var altid seks solide og stærke arbejdsheste, følhopperne iberegnet. Tillige var der 2 paa tre aar, 2 paa to aar og et par 1 aars plage. Hestene havde almindelige navne: Hans, Lise, Lotte osv.

Paa Stoergaard var der i reglen 12 malkekøer. De fik navne efter de piger, der navde tjent paa gaarden, som f. eks. Viktoria, Rebekka, Maren, Kirsten og Sara. Der foruden var der et betydeligt antal ungkvæg og kalv. Gaarden havde to store trækestude, der hed Bismarck og Goliath. De havde nogle mægtige horn. Der var megen engjord til gaarden, og her kunne hestene vanskeligt gaa uden at synke i, saa her var studene paa deres plads. De brugtes meget til at køre høet op paa fast land.

Gaardmændene i Albøge skiftedes til at holde avlstyre. En gaardmand skulle holde to tyre og have disse 1 aar ad gangen. De skulle være mindst 2 aar gamle, men det var lige meget med farven, om de var sorte, hvide, røde eller blakkede.

Alle besætninger i Albøge førtes til disse tyre. Paa den vestlige side af byen var der et stykke jord, som var gennemskåret af vejen. Det kaldtes »Tyreen-gen« og blev benyttet af den, der havde tyrene. Siden blev der fra Langholt og Sdr. Elkjær jævnlige fremskaffet gode tyre. Der blev ogsaa oprettet kvægavlsforeninger, men der fandtes endnu ingen kontrolforeninger.

Der var ca. 20 faar af blandt race paa gaarden. De var paa græs en stor del af aaret. Naar de i vintertiden var paa sta'd, fik de daglig 1 gift hø og 2 gifte hælme eller avner. Naar faarene i marts maaned skulle »læmme«, fik de noget affaldskorn.

Der var 3 arbejdsvogne paa Stoergaard. De havde træaksler og var kun lidt beslaaede med jern. Dog var der hjulringe af jern. Sidefjælene paa en høstvogn kaldtes »lejder« og bunden for »bundsæddel«. Ovenover anbragtes en »skrave«. Den stang, der lagdes oven paa hølæsset for at fastholde høet, kaldtes »lasmestangen«. Paa en gødningsvogn kaldtes sidefjælene for »vognhawwer«. Kørtes der tørv hjem, anbragtes der »sætfjæl« paa vognhawverne. Endestykkerne kaldtes »forsæk« og »bagsæk«. Stadsvognen var en arbejdsfjedervogn med to løse agestole. Det var stive fjedre, der var paa disse vogne. Al læge- og jordemoderkørsel besørgedes dengang af landmændene som pligtkørsel. Både læge

og jordemoder havde en stol med fjedre, spænder og stropper i, saa den kunne anbringes paa enhver vogn.

Af plove brugtes paa gaarden en træplov og to svingplove af jern. Hornene og aasen paa træploven var af egetræ, ellers var der nogle jernbaand til at holde de forskellige dele paa plads. Langjernet og skærerne ved saavel træploven som svingploven skulle udtyndes af smeden, naar de b'ev slidt tykke i æggen.

Af harver var der en trekantet svenskharve. Den havde forstilling som en plov og tænder med plader, der sad i en kraftig tregrenet træramme. Saa var der en firkantet engelskharve af jern; ogsaa den havde plader paa tænderne. Trækket var i det ene hjørne, og tænderne var indstillet efter trækket. Der var ogsaa en toleddet sæddækker med plader paa tænderne og med træramme og træbuller. Der hørte hertil en lang hammel af

træ. Ende'ig var der en toleddet l'etharve med spidse jerntænder; buller, ramme og hammel var af træ. Kartoffelhyppeloven bestod af en harvetand med plader; resten var af træ.

Til høstleen hørte »slaadraw«, »mejdkroge« og »strygestik«. Opbindersken brugte en »krat«.

I begyndelsen af halvfemserne kom der tærskemaskiner frem. Min fader købte én hos Blom i Skanderborg. Den var med hestegang. Ved tærskning skulle der være en mand til at køre hestene, én til at rive »hæ'mte« op og én til at binde halmen op. Der blev ogsaa anskaffet en rensmaskine, og en hakkelsesmaskine kom til at gaa ved remskive fra tærskemaskinen.

Da roedyrkingen b'ev almindelig, blev der ogsaa anskaffet en enrækket roesaamaskine og en enrækket radrenser.

Markarbejdet

Der var mange mennesker paa Stoergaard til daglig. Min fader og moder og 10 børn, 2 karle, 2 tjenestepiger og 1 dagtjener.

Om sommeren kom folkene op kl. 4 om morgenen. Min fader satte dem i arbejde. Forkarlen skulle ud og flytte hestene i Svendstrup munde, og andenkarlen skulle flytte kreaturerne i krybtønstald. Pigerne skulle mælke, og vi drenge skulle trække kærerne ud, inden vi skulle i skole. Kl. 6 var karlene færdige med at spise og parate til at rykke i marken. Fader havde i regelen nok dagen igennem med at føre tilsyn med arbejdets udførelse.

Omkring 1. maj begyndte forberedelserne til kornsaaning. Der begyndtes med at give pløjemarken et træk med engelskharven; derefter fik den et træk modsat med sæddækkeren. Og saa var jorden færdig til saaning. Denne foretoges med naanden. Agrene var nøjagtig lige brede, og der var to sædegange i hver ager. Det gik ret hurtigt med at saa med haanden, men det var et hardt arbejde. Naar kornet var saaret, fik jorden et sidste træk med sæddækkeren. I udlægsvangen blev der saaret frø; men det var mest opfejning fra høløftet. Efter frøsaaning fik marken to træk

med letharve og blev saa trom let med trætromle; andet havde man ikke. Og nu kunne kornet saa passe sig selv til høst.

Sidst i juni skulle der slaas hø. Der var tre græsmarker. Den ældste og udlægsvangen blev afgræsset, og den mellemste blev slaæet til hø. Tillige var der store engarealer at slaæ. Der fandtes endnu ingen slaamaskine; det hele maatte slaas med le. Høsteriver kendtes heller ikke; høet maatte rives sammen med haandriver. Forkarlen og daglejerer slog alt det, der skulle slaas, medens andenkarlen pløjede og harvede paa brakmarken; den skulle pløjes fire gange i sommerens løb og harves mellem pløjningerne. Den skulle være beredt til at saa rug i omkring 12. september. Naar høet skulle stakkes, hjalp alle hinanden, saavel karle som piger. Det kunne være rene festdage. Baade formiddag og eftermiddag var der »møllommader« med. Ogsaa ved hjemkørselen af høet hjalp pigerne til. De var inde paa høloftet for at »tage fra«.

Roeavl var ukendt til først i halvfemsene. Paa Stoergaard begyndtes med en halv tønde land. Roerne blev saaet paa kamme. Med en stok blev der prikket huller med passende afstand, og med haanden saaedes noget roefrø i hullerne. Roerne blev luget og udtyndet med haanden. — Inden længe kom der dog eenrækkede roesamaskiner og radrensere frem. Snart blev der ogsaa af smeden lavet nogle roehakker til udtynding og renholdelse af roerne. Optagning og afskæring af toppen foregik i adskillige aar ved haandkraft. — Med aarene blev roearealerne større og større.

Hver gaard havde et stykke jord med hør til eget brug. Hørrer blev ved høstningen »russket«, bundet sammen og kastet i aæn paa et dybt sted. Der laa den et par dage; saa førtes den hen til en sandgrav og opstillet. Der tændtes saa ild i noget brændbart stof, der gav megen røg, saa hørrer kunne blive gennemrøget. Naar den i nogle dage havde været genstand herfor, bragtes den op paa marken for at tørres. Efter hjemkørselen bearbejdedes hørrer med en bryder, en skager eller en skætter og en hægler. Ved hjælp af disse redskaber blev hørrer lavet til blaar, som der kunne spindes hørgarn af. Af det kunne der laves skjorter, lagener, duge og andet.

Ved kornets høstning var der tre høstmænd og tre optagere i arbejde. I reglen var der en fremmed høstmand, der hjalp til. Om morgenen skulle leerne slibes, inden der rykkedes ud, og ligeledes om middagen. Paa vejen til marken bar pigerne madkurvene, og andenkarlen bar »øllægenet«; det havde form som en øltønde med bund i begge ender og et hul i siden til at drikke af. Pigerne og høstkonerne havde løse høstærmer til at trække uden paa kjolens ærmer. Og naar det var godt vejr, havde de helgolænderhatte paa.

Rugen var først moden. Den dyrkedes efter brak og kunne derfor godt være kraftig, saa der var noget at bestille for de kvindelige optagere, naar der høstedes rug.

Naar kornet var høstet, sattes det i hobe. Rugen stilleles op med 6 neg. Byggen med 4 neg og havren med 3 neg i hvert

»sæt«. Boghvøden rullede i bundter, der anbragtes ved siden af hinanden. Naar vejret var nogenlunde stadigt, varede det kun godt en uges tid med at faa høstet færdig hjemme paa marken. Men saa var der sundet tilbage. Paa agermarken ude paa Riderlund dyrkedes kun forarsrug og havre og en del boghvede; det høstedes af bestyreren; men der blev sendt en optager ud for at binde op.

Naar der skulle høstes i Sundet, blev høstredskaber, slibesten, mellemmad og hvad der ellers hørte til, anbragt i en »lejdevojn«, og saa kørte mand-skabet i denne derud. Det var rene festdage, naar der høstedes i Sundet. Der var mellemmads-hvil en halv time om eftermid-dagen. Om middagen kom en mand hjemme fra gaarden køren-de derud i fjedervogn med mid-dagsmaden. Den bestod i reglen af en mægtig stabel pandekager, og efter at disse var fortærede, blev der drukket kaffe med sø-sterkage til. Naar saa mange var samlede, var der altid en og anden, der kunne finde paa no-gen morskab. Engang kunne andenkarlen ikke under en spise-pause lade pigerne være i fred. En usnerpet høstkone beordrede da forkarlen til at holde ham fast, og saa trak hun bukserne af ham!

Naar høstmændene havde høstet det sidste neg, stillede de sig op udenfor bryggersdøren i stuehuset og strøg deres leer. Saa maatte min moder i en fart have brændevinsflaske og glas frem og skænke en snaps. Ellers havde de lov til at gaa om i kaalhaven og omhugge kaaliene.

Det kneb tit med at faa det sidste neg bundet. Det skete, at

pigerne gik fra det, og høstman-den maatte binde det; thi det hed sig, at den, der bandt det sidste neg, skulle giftes med en enke-mand.

Naar regene var kørt hjem, blev stubmarken overslæbt med en haandslæber for at faa rivelsen samlet. Af denne var der en hel del, da høstningen foretoges med haandkraft. Naar vi kørte ud efter det sidste læs rivelse i sundet, var der mange af børnene med. Der medbragtes en kjole og en damehat, der skulle nemlig laves en »høstkælling« til hjemturen. Man tog en langskaftet fork, bandt en del rivelse fast om den, trak kjolen derover og anbragte hatten. Med kællingen paa læsset kørtes der saa hjemad. Der hørte ogsaa en spillemand til, og tit var der da ogsaa én eller anden, der havde en mundharpe, og der blev spillet, naar de kørte forbi nogen. Undertiden var der ogsaa én, der spillede harmonika. Ja, det hændte ogsaa, at der var en rigtig spillemand med. Saa spillede der klarinet gennem Albøge by.

Var høsttiden regnfuld, kunne det være besværligt at faa høsten bjerget. Det var tilfældet i 1891. Kornet stod i lang tid paa hobe paa marken og kunne ikke blive tørt. Saa maatte hver eneste neg løses og bredes ud paa marken. Soldaterne fik orlov i tre uger for at hjælpe landmændene med høsten. — Efter høstens afslutning fulgte høstgildet. Men derom bliver der fortalt andre steder.

Naar kartoflerne om efteraaret skulle optages, blev de pløjet op. Der var i reglen et par familier, som hjalp gaardens folk med at samle kartofler. De fik som betaling herfor hver

syvende række kartofler. Det var gamle sorter kartofler, der dyrkedes. De benævnedes efter deres farve: Røde, hvide og rødbrøgede. Men saa kom der en ny sort, kaldet Richters Imperator. Det var en kreaturkartoffel, men den var ogsaa en god spisekartoffel. Ogsaa Magnum bonum kom nu frem. Der dyrkedes kartofler i et par tønder land.

Først i september kørtes gødningen ud paa brakmarken. Daglejeren læssede gødningen fra møddingen, og forkarlen satte den af ude paa marken. En dreng »kørte imellem«. Andenkarlen og pigerne spredte gødningen. Brakmarken skulle være tilført gødning og pløjet, saa rugen kunne blive saaet omkring 12. september. Der var en kornsort, man kaldte »St. Hans rug«. Den skul-

le saas ved midsommertid. Der blev gerne tilsaaet en td. land dermed. Den fodredes op om sommeren og afgav føde til kreaturer og faar. Det var en regel, at landmændene skulle være færdige med efteraarspløjningen til november. Naar pløjningen var tilendebragt, blev grøfterne eftersat og rensede, og overflødige træer fældedes og savedes til brænde. Om vinteren tærskede karlene kornet med plejl. Efter tærskningen blev kornet først kastet med en kasteskovl. Paa den maade skiltes avnerne fra kornet. Dernæst rensedes kornet i et sold. Om vinteren var der ogsaa arbejde med at køre stakke ind. Og undertiden skulle der kastes sne.

Kvindernes arbejde

Min moder havde i lang tid baade store og smaa børn. Nogle skulle i skole, og ofte laa der en i vuggen. Men alligevel fik hun tid til at hjælpe tjenestepigerne færdige, saa de kunne komme i marken i rette tid, hvis der var brug for dem der. Moder hjalp til med malkningen baade morgen og aften. De store børn kunne undertiden se lidt efter de smaa børn. Maden sørgede bedstemoder for. Det var hendes opgave gennem mange aar. Hun havde mange at lave mad til. Det var store gryder, der skulle over ilden, og der kom ogsaa noget i dem. Der var en stor opvask for pigerne. Fade, tallerkener, sukkerkop og flødekande var af ler, men kopperne var af fajance. Der var mange mellemleder at smøre. Vi havde en stor brødkæremaskine med haandtag. Den stod paa fire ben.

Naar den drejedes rundt, gik brødet frem og tilbage, og de afskaarne stykker faldt ned i en stor skuffe.

Om morgenen spistes mælkogbrød. Der blev stillet to fade paa bordet, et til min fader, karlene og daglejeren, og et andet til de to piger og nogle af børnene. Min fader havde en hornske, som havde sin plads i bordskuffen. Karlene havde træskeer; de skulle være lavede af blommetræ. Naar der var spist færdig, blev skeerne slikket rene med tungen og pudset efter med trøjeærmet. Derpaa anbragtes de i vindueshaspen; saa var de i orden, naar de skulle bruges igen. Naar mælkogbrødet var spist, blev der drukket en kop kaffe med en rugbrødmellemmad til.

Morgenmaden kaldtes »Dower«, middagsmaden »Unnerower« og aftensmaden »Naa-

ter«. Tidspunktet for dagens maaltider bestemtes af dampmaskinens fløjten i Fannerup. Der spistes morgenmad kl. 6 og formiddagsmellemmad fra 8 til 8½. Der holdtes middag fra kl. 12 til 1½, spistes eftermiddagsmellemmad fra 4 til 4½, og kl. 7½ stoppede arbejdet i marken, og vi gik hjem til aftensmad.

Vi fik nogle gode mellemmader med kød og ost. Om middagen fik vi altid solide retter; der var altid godt med sulemad. Som vi spiste af samme fad, dyppede vi kartofler i samme skaal. Til aftensmad fik vi gerne grød de fire dage om ugen. Bedstemoder brusede smørret i en stegepande, derefter blev det hældt i en lerpotte med tud og sat ind i ovnen; saa var det parat til at hælde i smørhullerne. De andre tre dage fik vi oftest kartofler og meldyppelse til aftensmad.

Bedstemoder lavede maden, saa længe hun kunne. Hun passede ogsaa bageovnen, saa længe vi bagte i den store ovn. Naar der blev bagt brød i den, havde bedstemoder lagt brændsel til rette dagen før, saa det var parat til næste morgen. Hun vidste, hvornaar der skulle tændes i ovnen, for at den kunne blive varm i rette tid, og hvordan brændselet skulle fordeles og behandles. Naar ovnen var varm, var alt i orden til at faa brødet i ovnen. Pigerne begyndte tidligt om morgenen at ælte dejen i dejtruget. Dette var mindst 4 alen langt og stod paa to skamler i passende højde. Bedstemoder havde en ildrager til at rage ilden ud med og en skyder til at føre brødet ind i og ud af ovnen. Der var lange skafter paa begge dele. Det var en fornøjelse at se, med hvilken behændighed

min bedstemoder kunne skyde brødene ind i ovnen. Det skulle gaa hurtigt, og brødene maatte ikke røre hinanden. Ovnen var meget varm, og ovndøren skulle lukkes saa hurtigt som muligt. Naar brødet var bagt, taget af ovnen og afkølet, blev det opbevaret i dejtruget paa loftet. Der blev ogsaa bagt kage i den store ovn. Om helligdagene fik vi alle de »kagemel'em mader«, vi kunne spise, men mellem højtiderne var det smaat med dem; i reglen fik vi kun én hver søndag eftermiddag.

Naar der skulle brygges øl, blev der varmet vand i begge grubekødlere. Vi havde to trebenede stole, der var lavet af en trækløft. De kaldtes altid brygstolene. Paa den ene af dem blev der anbragt et stort, rundt kær, som kaldtes brygkarret. — Min moder og begge pigerne hjalp nu hverandre med at faa de forskellige ingredienser i brygkarret til brug ved ølfremstillingen. Naar øllet var afsvalet i brygkarret, blev det gennem en stor trætragt tappet i øltønderne, der saa anbragtes i kælderen. Forinden det nybryggede øl hældtes i øltønderne, blev disse rensede og udluftede grundigt. Det hjemmelavede øl var meget velsmagende. Det var noget stærkt, og det slukkede godt for tørsten. Det hændte, at øllet, om det gemtes længe, kunne blive surt; men saa kom man lidt natron i det, og saa var surheden borte.

Paa hylderne i mælkekælderen opstilledes fade med mælk, der skulle kærnes til smør. Mælken blev haandskummet og kærnet hver dag. Kærnen var tøndeformet, men ikke ret stor i diameter. Kærnen sattes paa den ene ende, og i den øverste ende

var der et rundt skåft, der skulle skydes op og ned for at faa nogle vinger nede i klærnen til at løbe rundt og udskille smørret. Senere fik vi en større kærne. Den stod paa fire ben og kunne drejes med et haandsving; der var ogsaa vinger inden i denne, der drejede rundt. Smørret anbragtes i en grøn bøtte, og fader og moder kørte som regel een gang om ugen til Grønnaa for at afsætte smørret. I stedet købtes kolonialvarer og brændevin, der ikke kunne købes hos landkøbmændene; de var kun høkere dengang. Herregaardssmørret betales med en højere pris end landmændenes. Thi paa herregaardene, hvor der var mere smør, fandtes der bedre maskiner, og der var uddannede mejersker til at udføre arbejdet. Men i 80'erne begyndte mejerierne at vokse frem. Nogle af de smaa mejerier gik ved hestegang. Snart oprettedes der ogsaa andelsmejerier. Det i Lyngby, hvortil mælken fra Albøge leveredes, oprettedes 1889.

Naar der blev vasket storvask, havde vi gerne en vasker fra Albøge til hjælp. Vaskerens og pigerne havde hver sit vaskebræt, og mor fyrede under grubekedlerne. Der var altsaa gang i sagerne. Der fandtes i bryggerset baade brønd og pumpe, og det var ikke godt for mandfolk at komme dær, for det kunne hænde, de saa fik en øse vand i hovedet. Der maatte megen kaffe til for at holde humøret oppe; men dette steg da ogsaa derved adskillige grader. — Om sommeren blev tøjet skyllet og vredet nede ved aæen. Det kørtes dertil i en vogn, hvori der var lagt rent halm. Efter behandlingen i aæen blev vasker-

tøjet læsset paa vognen igen og kørt hjem i enghaven, hvor det bredtes ud til tørring. Naar det var tørt, skulle det rulles. Vi havde en mægtig stor rulle; den var fyldt med store sten, saa der var rigtigt tryk paa; men der skulle ogsaa tre mand til at betjene den.

Paa vaskedagene kogte bedste-moder gerne hvidkaalssuppe eller grønkaal til middag, og foruden flæsk og kød blev der kogt et lammelaar og et stykke saltet og røget andekød i grønkaalen. Faarelaar og andekød smagte henrivende paa en mellemmaad, efter at det var kogt i grønkaalen.

En tid før jul blev der støbt lys af talgen af de faar og lam, der var slagtet. Spidkæpene var af tykkelse som en lillefinger og af længde som bredden af en stige. Der blev saa trukket lysgarn paa spiddene; paa hver spiddepind kunne der være garn til otte lys. — Vi havde omkring ved 60 spiddepinde, saa der kunne laves 480 lys ad gangen. Støbningen foregik paa følgende maade: Der opstilledes en kobberkedel, der var fyldt op med kogende vand og smeltet talg. Saa lagdes der en stige ind paa to stole. Mellem hvert trappetrin kunne der hænge 5 spiddepinde. Saa begyndte dypningen i kobberkedlen, og naar vi kom til enden, begyndte vi forfra igen og saa fremdeles. Det var interessant at se, hvordan lysene blev tykkere og tykkere, indtil arbejdet afbrødes ved, at den ønskede tykkelse var naaet. Der blev ogsaa støbt væger og præse og et Helligtrekongers lys, som blev tændt Helligtrekongers aften. Væger og præse var af mindre tykkelse.

De benyttedes, naar et eller andet skulle hentes i bryggerset, mælkekælderens og lignende steder. Man kunne sætte dem fast mod bordkanten. Der var ingen petroleumslamper dengang. I staldene brugte vi lygter med støbelys i. Der var mange slags lysestager baade af træ og metal.

De tyrekalve, der ikke skulle benyttes til avlen eller slagtes i husholdningen, kastredes for at fedes og sælges som stude eller til benyttelse ved arbejdet i engene. De blev kastret, naar de var to dage gamle. Det blev besørget af bedstemoder. Hun tog nogen tørveaske i en skaal og noget smør paa en underkop, og naar strengene var skaaret over, tog hun en god klump smør og kom i saarene, og derefter blev stedet overgnedet med et godt lag tørveaske. Studekalvene kunne efter dette staa op med det samme, og de fejlede aldrig noget.

Sidst i april skulle faarene vaskes. De lagdes i et kar lunkent vand tilført sæbe og soda, og saa strigledes de godt igennem. Forkarlen holdt hovedet og forkroppen og en dreng holdt bagbenene. En af pigerne vaskede og brugte striglen. Derefter blev faaret skyllet med koldt vand. Naar faarene var tørre, skulle de klippes. Der blev da opstillet et par kar i en port, derover lagdes et bundseddel til en vogn, og her anbragtes faarene under klipningen. Min bedstemoder hjalp stadig til med at klippe sammen med en kone ude fra byen. Vi drenge holdt bagbenene, mens faarene blev klippet under maven. Saa blev de bundne og laa rolige, til de var færdigklippede. Der var under

arbejdet en grulig brægen af baade lam og faar.

Sidst i august blev der slagtet 5 lam til brug i husholdningen. Der blev lavet pølser af dem, og andre dele af lammene kom i saltkarret. Der blev ogsaa lavet finker, som blev spist med det samme og var rene lækkerbidskner. Omkring 1. oktober blev der igen slagtet 5 lam til husholdningen, og nogle faareflokkene blev vasket og klippet. Undtagne var dog 4 gamle udsætterfaar. De tøjredes paa de bedste græsmarker, til der kom sne. Saa blev de ogsaa vaskede og klippede og slagtedes saa til brug i husholdningen. Ligeledes slagtedes den ene af de to vædere.

Da min bedstemoder blev ældre, hjalp min moder hende med maden. Men i mange aar stak min bedstemoder de grise, der blev slagtede.

Om vinteren arbejdede alle kvinderne med tilberedning af ulden. Pigerne skruppede og kartede ulden, og bedstemoder og moder skiftedes til at bruge spinderokken. Bagefter skulle garnet paa tenen vindes paa garnvinden.

En ældre enke, Maren Lahn, passede haandkværnen paa Stoergaard, naar der skulle laves mel og gryn af de forskellige slags korn. Hun havde forskellige redskaber dertil, saasom sier, timse og sold, og hun var en dygtig mel- og grynmøller. Dengang lavedes der ikke meget mel paa vindmøllerne; de arbejdede kun med grutning og valsning.

De fleste af gaardene i Albøge laa langs med gaden, og gik man en tur ad denne mellem kl. 8 og 8½ om aftenen, kunne man fra flere af kostal-

dene høre malkepigerne synge. Det var de viser og sange, der fornylig var kommen frem,

der blev sunget. I røglen var der to piger paa hver gaard, og de foretog malkningen.

Højtidsdage og højtidsskikke

Naar julen nærmede sig, var der mange ting, der skulle gøres. Der skulle slagtes gris, og de fire udsætterfaar skulle vaskes og klippes og derefter slagtes. Vi begyndte derfor endnu inden jul at leve højt. Hver aften fik vi kold sylteflæsk og kold lever, og saa var der løg i øddikevand til at dyppe sylteflæsket og leveren i. Om middagen fik vi sorte pølser og fedtegrever, stegte faarehoveder, lever og finker. Naar der efter slagtingen skulle skaffes pølsepinde, blev der her til plukket tjørn af en gammel tjørnehæk. De skulle have en bestemt størrelse og tykkelse. Barken blev skrabet af. Det var gerne min faders opgave at sørge for dette.

Juleaften begyndte sædvanligvis kl. 5. Saa samledes vi alle fra gaarden om bordet, og min fader læste en juleprædiken af Vilh. Beck. Derpaa blev der sunget julesalmer. Der var ingen gudstjeneste juleaften. Vi havde ikke juletræ hjemme før omkring 1890. Naar vi havde sunget julesalmerne, kom der en stor krukke varmt, hjemmebrygget juleøl ind, og bordet dækkedes nu med fersk, kold faareribben og kagemellemader med smør paa. Naar kopperne var tømt for øl, dyppede vi dem i ølkrukken for at faa dem fyldt paany. Efter spisningen kom min moder med en stor træskaal fyldt med pebernødder og delte et par haandfulde ud til hver person. Der blev nok bagt en skæppe pebernødder til jul. Vi spillede saa hyp om pebernødder, min

fader, karlene og vi drenge. Vi spillede ogsaa »Effen eller ueffen«.

Kl. 8 blev der spist igen. Nu bestod maaltidet af ribben og pølser med kartofler og sovs, stuvet hvidkaal med kanel paa og syltetøj og agurker. Der sluttedes af med æblekage med flødeskum. Der var ingen julegaver; men vi savnede dem heller ikke. Ølkrukken med juleøl stod paa bordet, og der var en skaal med æbler, saa vi kunne spise og drikke, naar vi ønskede det. Kl. 10 $\frac{1}{2}$ drak vi kaffe og spiste æbleskiver, kager og klejner til. Saa blev der atter sunget nogle julesalmer, og saa var juleaften forbi.

I juletiden indtil helligtrekonger spiste vi hver morgen opvarmet ribben og pølse til smørrebød efterfulgt af kaffe og kage. Om aftenen spiste vi opvarmede ribben og pølser med kartofler og sovs, hvidkaal, agurker og syltetøj. Men vi var ikke stærkt sultne og spiste kun lidt. Ofte kom der fremmede drenge, og saa kom moder med pebernødder, som hun delte mellem os, og saa spillede vi kort om dem. Det var utroligt, saa mange slags kortspil vi forstod dengang.

Julen varede ved til helligtrekonger. Før kom vi ikke i den gamle gænge igen, hverken med mad eller med arbejde. Helligtrekongers aften spiste vi steg og kartofler. Kl. 8 spistes der risengrød, og kl. 10 $\frac{1}{2}$ blev der drukket kaffe. Der blev i aftenens løb sunget enkelte salmer. I juletiden regnedes foruden de

egentlige helligdage 3. juledags eftermiddag, 2. nytårsdag og helligtrekongers eftermiddag for fridage.

Før paa skens mange helligdage blev der bagt i den store ovn og brygget godt øl. Faareribben og faarepølser sammen med kagemellemader bagt i den store ovn og hjemmebrygget øl var noget af det herligste, man kunne se paa bordet. Paaskedag fik vi alle de kogte æg, vi brød os om.

Paa dagene før jul, paaske og pinse blev al mælken fra Albøge Stoergaard baaret ud i byen til de husstande, der ikke selv havde mælk. Mælken leveredes i en krukke, der var forsynet med to ører; et langt vævet strømpebaand blev bundet fra det ene øre til det andet og tjente til hank. Mødte min moder paa sin vandring i byen en arbejdsmand eller hans kone, sagde hun gerne til dem, at de kunne hente en krukke mælk paa gaarden, hvis de manglede. Det førte til, at der ofte ved malketiderne kom mennesker for at hente mælk.

Naar der var begravelse i byen, blev der valgt en bedemand. Han maatte besidde visse egenskaber for at kunne udføre sit hverv. Han skulle være begavet og maatte kunne udføre sit ærinde paa en pæn maade. Han skulle sørge for indbydelserne til begravelseshøjtideligheden. Forinden pudsede han sine træsko med blanksværte, kom nye halm-saaler i dem, iførte sig sit pæne tøj og tog stok i haand, og saa begyndte han sin vandring. De fleste i byen skulle bedes til at komme og spise og drikke kaffe inden begravelsen. Familien i byen og den nærmeste omegn skulle bedes til at komme og spise

baade før og efter begravelsen. I reglen var der ogsaa en skaffer ved en saadan lejlighed. Hans arbejde var at tage imod gæsterne, hjælpe dem af overtøjet, byde til bords og sørge for, at de bestemte spise- og drikkevarer tilførtes og naaede frem til alle gæsterne. Forinden begravelsesdagen havde de, der var bedt til at spise efter begravelsen, leveret »Fuen«. Den bestod af en fed høne, en snes æg eller et par pund smør.

Tidligere var der af sogneraadet valgt to ligsynsmænd, der blev tilkaldt ved dødsfald, for at de skulle udstede dødsattest. I min faders lade blev kister ofte hensatte, til begravelsen skulle foregaa. Vi drenge var da ikke saa glade for at hente halm i laden til kreaturerne. Der var dengang intet ligkapel ved kirken.

Ved bryllupsfester blev bedemanden paa samme maade som ved begravelser sendt ud for at indbyde, og de indbudte indleverede en lignende »Fuen«. Ogsaa her medvirkede en skaffer. Paa højtidsdagen mødte der først 2—3 musikere. De tog opstilling ved hoveddøren, og hver gang, der kom gæster, gaaende eller kørende, ind ad porten, spillede der marcher. Gæsternes kom og spiste frokost ved 11-tiden. Brudeparret blev sammen med fire brudepiger og fire ungkarlsførere kørt til kirke, de øvrige gik. Efter vielsen gik brudeparret med brudepiger og ungkarlsførere rundt om alteret og ofrede.

Naar deltagerne kom hjem fra kirke, fik skafferne travlt med at faa alt tøjet hængt paa plads. Og naar der ved 5-tiden skulle spises, havde han travlt igen

med at faa alle anbragt paa de til dem bestemte pladser ved bordene; de var veldækkede. — Præsten og degnen var de første, der holdt tale for brudeparret, og derefter gik det slag i slag. Efter spisningen spillede de tre musikere op til dans. Den aabnedes af brudeparret. Hen paa aftenen blev der drukket kaffe, og lige før midnat blev der anbragt en bolle punch paa et bord midt i salen. Baade mænd og kvinder tildeltes hver sit glas, og der blev sunget en del. Derpaa dansedes der igen. Der indsamledes i en hat penge til spillemændene, saa de kunne blive ved saa længe som muligt. Kl. 2—3 blev der spist frokost, og saa tog gæsterne hjem. Men naar brud

og brudgom hilste godnat, blev de overøste med risengryn. Det betød lykke. Dagen efter mødte den nærmeste familie paany og fik eftermiddagskaffe og spiste til aften.

Før højtiderne var der ofte en del kvinder og børn, der gik rundt og tiggede. De var fattigt og pjaltet paaklædt. Ogsaa fra Lyngby kom de hertil. De fik gerne et lille stykke flæsk, et par æg eller lidt uld. Der var vist ingen af beboerne i Albøge, der tiggede. De blev hjulpet til daglig. Var der nogle af smaafolkene i byen, der var syge, skiftedes beboerne til at bære middagsmad hen til dem, og de blev ogsaa hjulpet paa andre maader, med tøj eller andet.

Fest og glæde

Om fastelavnen slog man rigtig gækken løs. Al morskab foregik dog først fastelavns mandag.

Drengene fik deres tøj pyntet med fastelavnspapir. Trøjerne var pyntede overalt. Der var ingen mangel paa medaljer. Paa benklæderne var der hvide striber. Ved siden fæstedes der en træsabel, der var forment nøjagtig som de almindelige sabler.

I troppe paa 8—10 drenge drog de fra gaard til gaard og fra hus til hus. De anførtes af en »sergent«. Han havde distinktioner paa ærmerne. Hver gang, troppen kom til et hus eller en gaard, gik sergenten ind og spurgte, om det var tilladt at synge. Selvfølgelig gaves der tilladelse herti, og troppen kaldtes da ind og opstilledes paa række i stuen. Og efter at sergenten havde kommanderet »Ret« og »Præsenter«, sang drengene fastelavnsvisen:

»Nu alle vi Albøge drenge
forsamles her i aar
for Eder at forklare,
hvorfor vi herom gaar.
Vi en sorrig fik
i samme øjeblik,
vor tønde gik i stykker,
som vi fra Aarhus fik«.

Drengene fik saa en skærv, og saa fortsatte de:

»Ja, tak saa skal I have,
ja, tak saa skal I ha',
nu kan vi vor tønde betale
og raaber saa hurra.

Hurra for gaven god
vi synger med frit mod.
Og Eder vil vi ønske
et godt og frugtbart aar«.

Saaledes kunne der godt komme flere hold fra forskellige byer i omegnen.

Karlene red i ring. Hver karl fik af sin husbond overladt en hest til brug ved ringridningen. Hesten skulle ga'opperø,

naar ringen skulle tages. Løb en hest kun i trav, maatte rytteren betale mulkt. Den rytter, der først tog ringen 12 gange, var konge, den næstfølgende prins. Kongen fik sig et trefoldigt hurra, og de to kønneste piger blev udtaget til at binde sit baand om hans arm. Rytterne red saa til kongens hjem og sang, og derefter besøgte de andre gaarde. Hvert sted kvitteredes der med snaps og kager. Til sidst kunne det jo ske, at en rytter under paavirkning af snapsene gled ned af hesteryggen. Hesten blev da ledet i hus. — Om aftenen var der dans.

Mændene slog katten af tønden paa en toft i byen. Der blev opstillet en gammel øldunk, som slagene skulle rettes imod. Den mand, der skulle s'aa til dunken, afmaalte først et vist antal skridt fra den. Han fik saa bind for øjnene og blev snurret rundt, og saa skulle han søge at finde dunken og ramme den med sin stok. Han gik de afmaalte skridt fremad og begyndte saa at fægte efter maalet. Det saa morsomt ud, naar han stod og slog med stokken langt borte fra maalet. Mislykkedes det for den første, maatte den næste tage fat, og saaledes blev man ved, til dunken blev ramt. Om aftenen samledes mændene et eller andet sted i byen om kaffejuchene.

Dagen efter blev der ikke arbejdet meget. Den foregaaende dags oplevelser skulle drøftes, og man var ikke oplagt til at bestille noget. En del laa i sengen det meste af dagen for at faa rusen sovet ud.

Valborg-aften, den 30. april, var ungdommen ude til Valborgblus. Der tændtes blus paa

de højeste steder, og der kunne tælles en mængde. Blusset i Albøge blev altid anbragt ved Søbyvejen overfor kirken. Som oftest afbrændtes en tjæretønde. Den blev hængt paa en stang, der var gravet i jorden. I den ene ende af tøndens blev der boret et hul, saa blev der træk der igennem som i en skorsten. Tønden kunne brænde længe og kunne ses viden om, da blusset altid var meget klart. Den aften glædede ungdommen sig til længe i forvejen.

St. Hans-aften, den 23. juni, fulgtes karle og piger med hverandre ud paa markerne for at finde St. Hans-urter. Den, der fandt en saadan, skulle ønske noget og derpaa opbevare urten hjemme ved en bjælke i kammeret, indtil ønsket gik i opfyldelse. Det var en herlig aftenur at komme ud paa, og det blev sent, inden de unge kom hjem.

Om pinsen var der gadelamsgilde. Det indledes paa den maade, at et udvalg af karlene otte dage før pinse lavede en liste, hvor hver herre helt ned til 12 aars alderen fik tildelt en dame. Herren og hans dame benævnedes gadebasse og gadelam. Gadelamsgildet holdtes 2. pinse-dag. Hver gadebasse skulle fange sit gadelam og give hende et kys. Gildet begyndte kl. 3 eftermiddag. Der dansedes saa til kl. 6. Saa skulle gadebassen følge med sit gadelam hjem og spise æggekage. Denne hjemtur foregik paa den maade, at alle blev opstillede udenfor dansesalen, to hornblæsere spillede derpaa en marc. og saa marcheredes der gennem byen. Flokken blev dog mindre og mindre, idet par efter par forsvandt ind i de gaarde, hvor

de skulle spise. I lidt spredt orden kom de tilbage til dansesalen, men de kom med et glimrende humør, og der dansedes til langt ud paa natten. Ballet holdtes sædvanligvis i Else Snedkers eller i Peter Vævers storstue, men det skete ogsaa, naar et nyt stuehus blev bygget, at der holdtes bal, inden stuerne blev malede.

Det var en stor forandring for ungdommen, da forsamlingshusene først i halvfemserne blev byggede, og der samtidig oprettedes dansesale i skovene. Indtil da holdtes ballerne i gaardenes storstuer, og det var kun de unge fra Albøge og enkelte fra Søby og Hallendrup, der deltog. Ved ballerne i forsamlingshusene og ved skovballerne mødte unge fra andre byer op, og man fik et indblik i andre egnes moder og skikke. Der var karle, der dansede i lange støvler med blanklakerede skafter. Og pigerne fra de forskellige byer var uens paaklædte, men inden længe blev det hele mere ensartet. Da ballerne ikke mere holdtes i hjemmene, forsvandt rompunchen. — Det var indtil da skik ved enhver fest eller ethvert større gilde, at der serveredes punch; de ældre koner var mestre i at fremstille den.

Naar høsten var til ende, holdtes der høstgilde. Hver landmand holdt sit, og alle, der havde deltaget i gaardens høstarbejde, blev indbudt sammen med den nærmeste familie. Imidlertid var næsten alle beboerne i Albøge i familie. De unge fra de forskellige hjem var indgiftede med hverandre, og det var ret indviklede familieforhold. Derfor kom mine forældre med til flere høstgilder, og vi børn var ofte

med. Vi legede omkring kornstakkene, der afgav en udmærket legeplads. De indbudte mødte til kaffe om eftermiddagen. Efter kaffen fik mandfolkene en kaffepunch, og der spilledes kort. Det var altid skervendsel.

Aftensmaden bestod af suppe og steg med snapse til. Hen paa aftenen indbragtes en bollepunch, som kokekønen og de ældre koner havde fremstillet. Naar terrinen med punch kom paa bordet, blev der øst op i glassene med en polageske. Og med det fyldte glas i haanden sang alle, mænd og kvinder: »Vor vært til ære skal denne skaal være, vi synge med glasset i haand. Og skam faa den, som ikke værtens skaal vil drikke, Hurra! Hurra!« Der blev saa drukket af glasset, og snart var stemningen i orden til at synge videre. Der blev sunget sange til høstens pris, og der var humør overalt. Ogsaa om aftenen blev der spillet kort og drukket kaffepunch. Lidt før midnat blev der drukket kaffe med masser af søsterkage og klejner til. Og saa forlod alle gildeshuset.

Nytaarsaften blev der lavet en del sjov af ungdommen. Engang fandt karlene deres sengetøj ude ved kornstakkene, og det smaasneede. Sengen vendte bunden i vejret, sengehalmen var strøet rundt om, og vinduet var løftet af.

En nytaarsaften aftalte nogle karle, at de vil'e bære en pige, der sov i dagligstuen, ud paa gaardspladsen, idet man fattede om underdynens fire hjørner. — Men manden kom og jog urøstifterne ud.

En anden gang tog en karl en havareret øldunk og fyldte med aske. Saa kastede han den ind

paa stuens stenguly, hvor den gik itu, og asken fløj til alle sider.

Nytaarsmorgen fik man syn for aftenens løjer. Et par damebenklæder hang i flagstangen. Et

sted stod en plov oppe paa tagrygningen, og et andet sted stod en vogn oppe paa toppen af et hus. Den var baaret derop stykke for stykke og samlet deroppe.

Nogle enkeltpersoner

Der var et par mænd, der var knyttet til Albøge Stoergaard. — Den ene kaldtes »Overlaus«. Navnet kom af, at han boede i det hus paa sydsiden af Albøge, der laa højest. Hans kone hed Maren. Overlaus var i min drengetid en stout ældre mand. Han havde som trainkonstabel deltaget i trearskrigen 1848—1850, og han havde lært tømmerhaandværket. Han udførte alt træarbejde paa Stoergaard. Han reparerede vogne, harver og træplove, og han lavede k'aptræer, trælægener og træøjrpæle til baade heste, kreaturer og faar. Desuden lavede han river, haandslæber, kratte, slaadrag og mejekroge. Og han holdt øje med, om spiltovene i stalden og støperne i bindingsværket trængte til reparation.

Vi havde paa Stoergaard en trævugge med gænger og en gangvogn med hjul under, ligeledes af træ. Begge dele var lavet af Overlaus. Naar der kom et lille barn til verden, blev der sat ny gænger paa vuggen og ny hjul paa gangvognen; saa var de som ny igen.

Overlaus var ogsaa høstmand paa Stoergaard, og han satte gaardens kornstakke. Og de var altid smukke og velformede. Og naar høsten var tilendebragt, tækkede han stakkene. Han kunne ogsaa væve. Han havde en væv hjemme, og naar det var smaat med arbejde, hjalp han og Maren hinanden med at væve

for fremmede. Da de blev gamle og svagelige, blev der hver dag fra Stoergaard baaret middagsmad op til dem.

Den anden mand, der hørte gaarden til, hed Mads Jensen. Han var opfødt hos min bedstefaders broder, Laurs Jensen, paa Albøge mark. Laurs havde en lille ejendom, der blev dreven med hestekraft fra Stoergaard. Fra de yngste aar af var Mads Jensen daglejer hos os, naar han ikke havde arbejde hjemme.

I den vestre ende af Albøge boede gamle Søren Friis og hans kone Maren. Søren Friis var født 1814, blev gift 1835, holdt sølvbryllup 1860 og guldbryllup 1885. Maren døde nogle faa dage før diamantbrylluppet. Som mand havde Søren Friis oplevet krigene 1848—50 og 1864.

I min drengetid gik Søren Friis hver sommermorgen kl. 3½ forbi min faders gaard paa vej til at flytte kreaturer. Uden uheld passerede han et 7 tommers bræt over aalen og gik videre ad en sti langs et ellekrat til Svendstrup munde, hvor kreaturerne stod. Han gik til stadighed i frakkjakke, havde kasket med omslag, hvide strømper, træsko med langt »overtow« og en knortekæp fra skoven i haanden. Jeg har vist aldrig set ham anderledes paa klædt hverken paa den ene eller den anden tid af aaret. Det hændte, min fader indbød ham til en bid brød og en dram, og

jeg har flere gange hørt paa deres samtaler. Søren Friis havde levet i en periode, da prisen paa rug var ret høj, og rugprisen brugtes som maalestok for alt, som kunne omregnes i penge. Engang sagde han til min fader: »Naar ungdommen skal ud og more sig, tænker de ikke paa, hvad en tønde rug koster«. Søren Friis døde 1899.

Kristian Murer kaldtes en mand, der i de yngre aar havde været murer og brøndgraver, men nu ejede et mindre landbrug. Han havde til trækraft en stud; med den hentede han bl. a. staldfoder til kærne om sommeren, og ved denne lejlighed havde han ofte vognen fuld af børn, da han var en stor børneven. Naar han tog en skraa, lod han de største af drengene smage, og følgen blev tit, at de kom til at skraa tobak. Kristian fortalte børnene, at de blev dobbelt saa stærke som elers, naar de skraaede. Mens staldfoderet blev s'aaet med kæn, kom storken ofte flyvende for at fange frøer og andet kryb. Engang lavede Kristian Murer en byttehandel med to af drengene. Han skulle fange en stork til dem, og de skulle give ham et lam i bytte. Kristian tog saa en murersnor og bandt en frø i den ene ende, og den anden fastgjordes til en tøjrepæl. Storken fandt ogsaa godt nok frøen og slugte den. Og saa sprang Kristian til og greb den, inden den kunne faa frøen gylpet op igen og slippe løs af snoren. Han bragte saa drengene storken, men hvordan det ellers gik med handelen, véd jeg ikke.

Engang kom et par smaapiger ind til Kristian Murer og hans kone, just som de skulle til at spise til middag. Middagsmaden

bestod af kartofler og frikadeller. Frikadellerne blev først sat ind paa bordet, og saa sagde Kristian til pigerne: »Værsgo og tag jer en æbleskive, bitte piger«. De begyndte at spise løs af de formedede æbleskiver, som de fandt smagte godt. Og da konen kom ind med kartoflerne, var der ikke mange frikadeller tilbage. »Men Kristian da!« udbød konen indigneret.

En ældre kvinde, der blev kaldt »Tyske Lovise«, gik som smaahandlerske om med en kurv paa armen og falbød stoppenaale, synaale, knappenaale, hægter, bændler og mange andre smaa-ting. Hun var en præstedatter fra Tyskland, der i sine yngre aar var blevet gravid og derfor bortvist af sine forældre. Hun kom af og til og handlede med min moder, og saa fik hun noget at spise. Men hun logerede ikke hos os. Der var bestemte steder, hun holdt til, og der laa hun i en kobaas om natten, da hun var fyldt med utøj. Jeg saa hende flere gange i kirken; hun kom, naar salmesangen var begyndt, og satte sig paa en bænk indenfor døren.

Af og til kom en smaahandler, der hed Johs. Holch. Han havde en skræppe paa armen, indeholdende forskellige smaa-sager. Naar han var kommet ind, var det første, han gjorde, at fremvise nogle tinsoldater i uniformer. Det var noget for vi drenge. Han havde ogsaa billeder af soldater i hele ge'edder, aftrykningsbilleder og forskellige andre billeder. Moder handlede i reglen lidt med ham. Han satte pris paa at faa en snaps. Naar det kom paa tale, slikkede han sig om munden, og naar man

kom med flasken, bevægede tungen sig endnu livligere.

Hver søndag morgen kom Lisbeth Kagekone med kager, som hun lige havde modtaget fra bageren. Naar vi børn saa hende komme ind ad porten, sad vi ved vinduet og ventede, for hun havde gjort det til en vane, at vi hver skulle have en tøres kringle. Hun vidste jo, at min moder betalte dem sammen med det øvrige, hun købte. Vi var mange børn, saa der skulle jo en del kringler til.

Naar vi skulle have nyt tøj syet, kom skræderen, Niels Væver, med sin trædesymaskine, og han blev i gaarden, til han var færdig med sit arbejde. Han fik kosten, hvor han syede.

Naar der var noget paa Stoergaard, der skulle laves i smedien, fik smeden og hans lærling kosten paa gaarden, og det skete, naar det var nødvendigt, at der var en karl fra gaarden hønne i smedien for at hjælpe til med arbejdet. Det var tilfældet, naar hjulringe skulle lægges om, heste have beslag og forskelligt andet.

En pottemager fra Silkeborg-egnen kom jævnlige kørende med lervarer af alle slags. Han logerede paa Stoergaard om natten og fik føde baade til sig selv og hans store svejryggede hest. Moder fik saa før afreisen lervarer som betaling for overnatningen.

Anders Hansen Holch var kampestensmurer. Han boede paa »Neiest«. Inden han begyndte sit arbejde, udtalte han et eller andet »stort« ord, spyttede saa i hænderne og tog hurtigt fat paa arbejdet. Han har opført en del af kirkegaardsmuren i Albøge.

Jens Madsen var købmand

og træskomand i Albøge. I kælderens lavede han træsko, og oven over passede konen og børnene købmandshandelen. I hans træskokælder var der tit mange samlede for at drøfte de sidste nyheder. Og saa var ølkasserne lige ved haanden, og en bajer kostede kun 8 øre.

Der var en mand, der kørte med fisk, som gik under navnet »Hønseben«. Han kørte med fisken i en tohjulet trækvoan og havde en hund til at hjælpe sig med at trække den. Naar Hønseben kom til en by, stillede han sig midt paa gaden og raabte »Kykkeliky!«, og det samme gentog sig, naar han kom ind i en gaard eller ho'ldt ved et hus. Imens lagde hunden sig ned for at hvile sig, og tungen hang den langt ud af munden. Hønseben blev altid fulgt af en flok børn.

En mand ved Navn Anders Nielsen Flyndersø var den første paa egnen, der solgte kunstgødning til landmændene. Han havde et ualmindelig godt snakketøj, og han var ikke let at blive skilt ved igen. Landmændene købte derfor ofte en sæk eller to for at blive manden kvit. Han havde Thomasslagge til kæret og bakkeguano til marken.

I Lyngby boede der en bødker, der hed Hartmann. Han havde som ung arbejdet i udlandet og i København og var meget belevet. Han kom stundom til baller og festligheder i Albøge og var da meget underholdende. Han kunne fortælle historier i det uendelige. Han optraadte ogsaa som bugtaler. Staaende ved en dør foregav han, at han talte med sit genfærd udenfor døren. Samtalen blev efterhaanden højrøstet og resulterede i et regulært

skænderi. Døren klaprede. Hartmann ville ud, og genfærdet ville ind. Undertiden gik han ogsaa midt ud paa dansegulvet og kom i skænderi med en foregiven mand under gulvet. Det endte med, at han bød den anden op til en snaps.

Jens Sau fra Lyngby gik landpost i Albøge i 1880'erne. Sau var født 1818 og blev ansat i Albøge i 1868, da jernbanen

Grenaa — Aarhus blev anlagt. Han var forinden med i krigen 1848 — 50. I 1890 tog han sin afsked. Han havde et meget kraftigt overskæg; om vinteren kunne der hænge istapper i det paa tre tomers længde. Han afløstes af Karl Ingvartsen. Han fik hver dag ved 2-tiden en dram og en bid brød og en kop kaffe hos Søren Peter Sørensen.

Sprede træk

I min barndom var det smaat med beplantning paa egnen om Albøge. Fra en høj paa vor mark kunne vi tælle 20 kirker. Men omkring 1890 paabegyndtes der rundt om paa Djursland store plantings-arbejder, og kirkerne forsvandt for udsynet én efter én, eftersom granskovene dukkede op.

Paa grund af træfattigdom blev omkring 1880 størstedelen af bygningstømmeret indført fra Sverige. I Svenstrupskovene var der dog en del egetræer, som kunne bruges ved forarbejdning af vogne og redskaber. Der var ogsaa en del hassel. Ved tækning af straatage brugtes der hasselkæppe, idet der dengang brugtes halmsimer og hassel-woller til at fastholde taghalmen med. Tækkemanden havde en krum tækkenaal til at trække simerne igennem taget med. Et par stole med jernhager, der blev stukket i taget, brugte tækkemanden til at staa paa under sit arbejde. Ved at flytte stolene kunne han balancere rundt paa taget. Det var fra den tid, man brugte benævnelsen »flyvetækkere«.

*

Skorstenene i Albøge blev fejlet to gange aarligt. Det besør-

gedes af Kristen Madsen og Niels Wollemann, to solide daglejere i Albøge. De bar deres tagstiger og koste fra skorsten til skorsten byen rundt. Derefter skulde skorstenene synes. Det blev besørget af brandfogeden sammen med to af kommunen valgte brandsynsmænd. De skulde paase, at skorstenene ikke var revnede, eller om der var andre mangler. De fik ofte en del snapse og kaffepunche og fik piben stoppet, saa der medgik i reglen to dage til arbejdet.

*

Paa Stoergaard blev der skaa-ret »Møntørv« til at lægge paa rygningen af taget. De blev skaa-ret i engen, hvor grønsværet hang bedst sammen, men de skulde helst lægges paa taget med det samme, inden de blev for tørre. Naar de var lagt godt op, kunne de ligge i lang tid. Hvor møntørvene var skaa-ret, strøedes der høsmuld fra loftet, saa der kunne dannes ny græsvækst.

*

I min barndom var der to planter, der fandtes i de fleste haver. Det var Malurt og Lavendel. De fleste husstande havde altid en flaske brændevin med malurt staaende parat.

Det var en storartet drik, hvis der var lidt i vejen med helbredet, især hvad mavesygdomme angik. Lavendel brugtes i stuerne efter rengøringen. Der var dengang strøet sand paa stuegulvene, hvad enten de var af træ eller sten. Naar gulvene var fejede og overstrøede med lidt sand, og der var lagt rent papir i spyttebakkerne, blev der lagt nogle gløder paa ildskovlen, hvorpaa der anbragtes nogle lavendler. Man gik saa nogle gange frem og tilbage i stuen dermed, og røgesen frembragte en fin lugt i huset. Rosenblade, løgpil og grannaale kunne ogsaa bruges.

*

De ældre mænd i Albøge gik i træsko med langt »overlow« — de var uden læder, og der var slaet en jernkrampe om, for at træskoene ikke skulle revne. De gamle mænd gik ogsaa med hvide u'dstrømper. — Naar mændene skulle til et af egnens markeder, hvad jævnlige skete, gik de som regel til fods. I vinterhalvaaret havde de en stor overfrakke paa, i haanden en egekæp med et krømt haandtag, en halvlang træpibe i munden, træsko paa fødderne og et par store »slugvante« paa hænderne. Der var ikke saa kort til Kolind marked; der var betydeligt kortere til Trustrup. Tirstrup marked var mest faaremarked. Paa markedspladserne var der dengang opslaet en række tætte, hvor der kunne købes kaffe og kaffepuncher, snapse, bajere og sodavand.

Kvindernes klædedragt bestod om vinteren af en vadme's kjole, forklæde og et strikket, trekantet klæde, som de bandt om ryg, skuldre og bryst; et strikket ørestykke bandt de

om hoved og ører, og gik de et ærinde i byen, havde de ogsaa et sjal at slaa om sig. Korte manden og konen paa besøg i en anden by, havde de ofte hver sin vadme's kappe og fodpose; men undertiden maatte konen dog klare sig med sjallet. — Vognlygten var en kraftig, solid lygte med en læderrem til at spænde om vognkindingerne. Den var forsynet med et tykt tællelys. Af kørepiske var der mange slags, baade med fiskebenshaals og med øsken til snoren.

Læderfodtøj brugtes ikke undertagen til gilde eller fest. Hver mand og kone havde et par stads-træsko og et par dagligtræsko. Stads-træskoene blev pudsede med blanksvarte og forsynedes med flettede halmsaaler, saa de var parate til at tage paa, naar man skulle »i byen«.

*

Kom en mand fra byen i et ærinde til Stoergaard, eller der kom en handelsmand, blev han altid budt ind paa en bid brød og en dram. De fik smørrebrød med faareaar og faarepølser og nogle dramme til. Nogle steder gemtes faareaar og pølser i bordskuffen fra den ene gang til den anden. Efter spisningen vandede der altid en kaffepunch, og der stod altid en ølkrukke paa bordet til fri afbenyttelse. Piben blev stoppet, og trak tiden ud, blev kaffepunchen fornyet. Min far drak aldrig kaffepunch, men drak kaffen uden brændevin.

Kom der kvinder i et ærinde til gaarden, gik de heller ikke hjem, før de havde faaet en sludder over en kop kaffe og et stykke brun kandis ude i køkkenet.

*

Der blev sørget godt for de

beboere i Albøge, der ikke selv var kørende. Der var husmænd, der havde jord til en ko eller nogle faar, men manglede trækraft. De fik af gaardmændene deres jord behandlet gratis, ligesom de ogsaa gratis fik deres brænde kørt hjem fra skoven. Ofte hentedes ogsaa læge eller jordemoder, naar der rettedes henvendelse derom. Naar landmænd eller andre skulle have en nybygning opført, hjalp naboer og andre med deres befordringer til med kørsel af sten og tømmer. Forsikringsforanstaltninger var endnu ukendte. Var en landmand syg eller af anden grund var blevet bagefter med sit arbejde, hjalp andre landmænd ham, saa godt de kunne. Havde han tab i besætningen, blev han hjulpet over tabet. Træskomanden fik et par vogne til at køre for sig, naar der skulle hentes kævler hjem til brug i hans profession. Beboere, der ikke selv var kørende, fik deres tørv hentet gratis hjem. Hver søndag i juli og august var der i reglen en befordring ude fra hver gaard for at køre tørv hjem til smaafolkene. Det var gaardens karle, der besørgede dette. Efter at tørvene ved hjemkomsten var læsede af, fik karlen et godt maaltid mad med øl og snaps.

*

Betegnelsen W. C. kendtes ikke i min barndom. Man sagde da »l o k u m«. Mange steder fandtes der dog ikke et saadant hos landmændene. Naar de skulle ud paa naturens vegne, gik de oftest ud i kostalden, eller de gik om bag ved en afsides liggende bygning.

*

I min barndom foregik alt friserarbejde i hjemmet eller i hvert fald hos private.

Drengene blev indtil 14 aars alderen kortklippede. Fra den tid af fik forhaaret lov til at blive noget længere end haaret i baghovedet. Kvinderne blev aldrig klippede. Indtil 18 aars alderen gik pigebørnene med to fletninger, der hang ned paa ryggen. Derefter blev fletningerne lagt sammen paa hovedet eller i nakken.

*

Min bedstefader var medlem af Lyngby-Albøge sogneraad. Paa den tid toges der et arbejde op for at bekæmpe Oldenborrerne, der i de aar gjorde megen fortræd i haver og paa marker. Om sommeraftenerne henimod midnat svævede de rundt i store mængder. Luften kunne tit være helt formørket. De satte sig ved midnatstid i træerne og aad af bladene. Det blev saa vedtaget, at der for hvert pund oldenborrer, der indsamledes, skulle betales 2 øre. Sogneraadsmedlemmerne skulle modtage oldenborrerne og betale dem. De var ikke vanskelige at faa fat paa. Fra et piletræ, hvis blade var særlig yndede, kunne der paa kort tid samles en transportspandfuld oldenborrer. Min bedstemoder og pigerne skulle tage imod de oldenborrer, der leveredes til os, men var jeg i nærheden, blev der kaldt paa mig, for at jeg kunne drukne dem i grubekedlen, hvor de blev skoldede. De var meget urolige at have med at gøre.

Ogsaa oksebræmsen voldte megen ulempe ved deres forstyrrelse af kreaturerne om sommeren. I varmt vejr begyndte kreaturerne ofte at bisse først paa formiddagen, og ofte fik de ikke ro til at græsse før hen mod aften. Gennem et systematisk ar-

bejde er det nu lykkedes praktisk talt at udrydde larven.

Rotteplagen har ogsaa været slem. Fra sogneraadets side toges der fat paa bekæmpelse af rotterne, men resultatet har ikke været overvældende.

*

I min barndom var det skik, at gaardmændene fra landsbyerne omkring Grenaa hver lørdag eftermiddag gæstede denne by. Der skulde købes forskellige varer, og brændevinsankrene skulde fyldes. Landmændene havde ofte en sæk korn mælt i vognen til at betale de indkøbte varer med. Købmanden traktede gerne med et glas bitter. Mange bekendte traf sammen saadan en lørdag eftermiddag, og de samledes som regel hos gæstgiveren og fik en kaffepunch. Humøret kunne hos nogle staa højt, naar der kørtes hjem.

Min fader og moder handlede hos købmand Niels Nielsen i Grenaa. Han boede lige overfor manufakturhandler Quist. Købmand Nielsen havde fire køer, der stod i baggaarden, han lejede jord til dem i Grenaa enge. Der var dengang flere køer i Grenaa by. Købmand Nielsen købte gæssene paa Storgaard. Det var et større arbejde, naar gæssene skulle slagtes og ribbes. Gæssene blev skaaret i nakken, saa blodet løb af dem. Naar de var døde, blev de brændt med et gloende stykke jern, for at de ikke skulle blive forurenede af

blødet. Min moder havde gerne et par kvinder fra byen til at hjælpe med at ribbe gæssene. Halvdelen af gæssene leveredes mortensaften og den anden halvdel til jul.

*

»Plaan tland« er navnet paa det vejkrøys, hvor nu genforeningsvejen er plantet. Her spillede mændene krocket. Et andet sted spillede karlene kegler, og lidt længere fremme spillede børnene bold. Der var rigtignok den ulempe ved denne plads, at der var en møddingspøl i nærheden.

Paa »Plaan tland« har bymændene i gamle dage muligvis siddet i en rundkreds paa store sten og drøftet byens fælles anliggender, ledet af oldermanden. — Saaledes er der i Albøge flere minder fra fællesskabets tid. Paa »køllens« behandlede bymændene deres malt. Landsbysmedien ejedes af landmændene, og smeden blev fæstet af dem; en del af lønnen fik han i form af korn. Ogsaa tyreholdet var bymændene fælles om. Og de havde ogsaa en fælles byhyrde.

*

Over Flaagen aalen gaar der en bred fævej, som fortsætter ud i kærret. Denne vej bærer særlig præg fra fællesskabets tid, og i kærret er der et højtliggende kær, som kaldes krybbenstald. Her hviler og æder kreaturerne som regel. De bruger det gerne som krybbe og stald, deraf navnet.

Hyrdedrengeliv

I tidligere tid var alle heste og kreaturer tøjrede om sommeren, løsdrift brugtes ikke før om efteraaret. Køerne kom paa græs kl. 6 om morgenen, naar de var malkede. De blev flyttede to

gange om formiddagen, og saa kom de hjem kl. 11 for at blive malkede. Kl. 1½ maatte de saa ud igen, og de kom hjem kl. 7½ aften. Der blev altid malket tre gange daglig.

Paa varme dage b'ev kørerne ofte angrebet af oksebremsere. Saa kom halen i vejret, og kørerne løb løse og bissede afsted over kornmarker og andre forbudte omraader. Nog'e løbhjem i stalden, andre søgte ind i et krat, hvor der var svalt.

Kreaturerens tøj var altid af reb. De bar ikke grimer, men klaptræer. Der var i tøjret et jernlægen, og tøjrepælen var af træ. Naar kørerne skulle ud eller hjem, kobledes de sammen, tøjret rinkedes op og hængtes paa nabokoens horn. Trækkoen, der gik forrest i koblet, var altid en gammel solid ko. Køerne fandt selv vejen; hyrdedrengen gik oag ved og drev paa. Køerne kunne blive saa dresserede, at de gik til side for alt paa vejen.

Enhver hyrdedreng havde en so'ring. Ved hjælp af den kunne han, naar so'en skinnede, se, hvad klokken var. De, der havde marker mod syd eller sydøst, behøvede ingen so'ring; de kunne, naar so'en skinnede, se paa kirketaarnet i Albøge, hvad klokken var. Paa bestemte steder i klanghullet kunne man se, naar klokken var 10½, 11 og 12.

Om sommeren stod ungmakurerne tøjrede i engene. De b'ev flyttede tre gange daglig og vandede een gang. Der var vand nok i nærheden i aar og kanaler. Naar vi drenge var ude at flytte kreaturer i engene ved kanalen og havde lidt tid til raadighed, fiskede vi ofte. Vi havde altid en snøre og et fisketøj med aalekrog, som laa gemt derude. Det var ørreder og gedder, som vi tog med snøre, og vi fangede aal med kroge. Engang havde jeg fanget saa stor en aal i en aakrog, at jeg ikke turde tage aalen af krogen, saa jeg

s'æbte den hjem i fisketøjet. Jeg var ikke saa gammel dengang.

Naar kornet var indhøstet, kom kørerne til at gaa løse. De dreves løse baade frem og tilbage fra marken. Min broder og jeg b'ev udstoppede med overfrakke, træskostøvler og en strikket hue, der kunne trækkes ned om ørerne. En hjemme'aved stramajsko'etaske var forsynet med spise- og drikkevarer og andre gode ting, som vor moder kunne finde paa at lægge deri, og saa b'ev vi sendt ud for at passe kørerne uanset, hvordan vejret var. Da vi var to sammen, gik tiden nogen'unde hurtigt. Vi to drenge opholdt os mest i Kolbenkær, hvor der var nok af brændsel og af det materiale, vi havde brug for. Noget af det første, vi tog os for, var at lave en hytte, hvor vi kunne krybe i læ, naar det regnede. Vi fandt snart fire elletræer, som stod i en passende firkant, saa her maatte hytten laves. Om aftenen, da vi var kommet hjem med kørerne, havde spist, var b'evet vasket og var færdig med vort arbejde, fandt vi redskaber og søm frem og bar dem over til den udvalgte plads. Saa kunne vi straks dagen efter begynde med arbejdet paa hytten. Vi fandt fire grene af passende tykkelse til at lægge fra det ene træ til det andet. Grenene s'ogtes fast med søm, og andre grene lagdes tværs over dem. Saa fandt vi nog'e rive'se-bunker til at lægge ovenpaa, og efterhaanden tættedes ogsaa siderne og bunden, og saa var hytten færdig. Vi fiskede i aalen og fangede en del aal. Skovæbler hentede vi ovre i Laarhovedet, fra kartoffelvangen hentedes kartofler, og saa brændte vi blus af tørt græs, af

pinde og af udgaaede træer. Saa stegte vi kartofler ved baalet; stegte kartofler var meget vel-smagende. Skovæblerne kunne ogsaa bruges, naar de var stegt, men de var lidt sure. Aalene blev ogsaa stegt. Vi stillede tre grøene paa skraa over blusset og hængte saa ved hjælp af et stykke jerntraad aalen over ilden. Traaden bandtes om midten af aalen, saa aalens ender hang ned mod ilden. Naar vi syntes, de havde faaet nok, blev jerntraaden bundet om aalens ender og midterpartiet af aalen hængt ned i ilden, til vi syntes, det kunne være nok. Naar aalen var færdigstegt, var den meget stiv og sort, men vi vaskede den godt af nede i aalen. Efterhaanden lærte vi at skrabe og flaa aalene. Store aal smagte udmærket.

Vi skiftedes til at se efter kørerne; men naar det var fint vejr, gik de i reglen godt. De var mere urolige, naar det var daarligt vejr, og saa kunne tiden godt blive lang for os.

En sommermorgen, da vi ved 6-tiden var færdige med at spise, trak det op til et stærkt tordenvejr. Karlene var færdige til at tage i marken, og vi drenge var parate til at trække kørerne ud. Men i det uhyggelige vejr maatte vi alle blive hjemme. Om-sider trak uvejret bort, men kort efter var et nyt over os. Lyn fulgte paa lyn, og tordenen rullede uden ophold. Uvejret varede til kl. 8. Før kunne vi ikke komme i marken. Der var ingen brande i nærheden, men lynet havde ramt flere dyr paa markerne, og mange træer var splintrede. Paa vor mark var et faar dræbt af lynet.

Om vinteren, naar kreaturerne var paa stald, blev de vandede

ved brønden i halvporten hver dag. Tre eller fire vandedes ad gangen.

Lille juleaftensdag blev der gjort hovedrent i kostalden, der var brolagt med runde kampesten. Al gødning mellem stenene blev skrabet op, og derefter strøedes der sand mellem stenene. Der blev lukket fire kreaturer ud i gaarden ad gangen, medens rensningen foregik. De, der skrabede baasene, maatte skifte tøj, naar de var færdige, da de var blevet fyldt med lopper.

I marts maaned begyndte faarene at læmme. De faar, der var omhyggelige for deres lam, blev gaaende i faareflokken, men de faar, der var ligegyldige med deres lam, eller hvis lam var sløje, blev lukkede ind i et rum for sig selv nogle dage og maatte hjælpes tilrette. Der var meget arbejde at udføre i læmmetiden.

Naar græsset hen i april pippede frem, kom faarene paa græs. Lammene trivedes godt, naar vejret var nogenlunde, og de nippede af de grønne spirer. De kunne ordentlig boltre sig og løbe om kap.

Ved tøjringen havde faarene klaptræer paa, tøjret var af reb og havde to lægener og en tøjrepæl af træ. Faarene stod to og to sammen. De anbragtes flere steder paa marken, for at lamme-flokken ikke skulle blive for stor, da de i flok kunne bevæge sig langt fra faarene og gøre fortræd i kornmarker og andre steder. Kom nogle kobler faar løse og fik tøjrene indfiltrede i andres, kunne det være et stort taalmodighedsarbejde at faa dem redet op igen. Kom et enkelt faar løs, maatte man fange det ved at løbe det træet.

Lammene gjorde megen skade i kornmarkerne. Kom faar eller lam i boghvedemarken og aad af boghveden, blev de »hvedetosede«. Var de stærkt angrebne, kunne de staa og skræve paa benene, og hoved og ører var meget større end ellers. De fik saa et snit i ørerne med en kniv, og i løbet af et par dage var de raske igen.

Nogle af de første lam blev solgt tidligt til en god pris. I begyndelsen af august var der marked i Tirstrup. Det var et udpræget faaremarked, og vi havde gerne 8—10 lam derhenne; de kostede i gennemsnit 12 kr. stykket.

Naar faarene var klippede om efteraaret, kom de til at gaaløse i lodderne i Kolindsund. De kom hjem om natten. Vi havde to væddere. Den ene var hos flokken om dagen, den anden om natten. Den første dag, faarene skulle i sundet, blev der trukket et kobbelt faar foran flokken

baade morgen og aften; derefter kunne faarene selv finde vejen, men der fulgte dog en mand bag efter. Der var altid et gammelt faar, der gik foran, og efter dette fulgte saa de øvrige. — Mødte faarene paa vejen en mand med en hund, stod de stille, og det gamle faar trampede et par gange i jorden med sit ene forben. Derpaa gik det fremad paa ny. Faar er meget egensindige, men de er ikke saa dumme, som de faar skyld for at være.

Hvert aar i september var der marked i Grenaa. Det var ungdommens marked. — De store drenge, karlene og pigerne var i reglen derude. Der forevistes en del gøgl for penge, f. eks. en kalv med to hoveder, lam med otte ben, en stærk mand fra urskoven og meget andet. Vi kunne købe legetøj af alle slags, honningkager, hjerter, der var ma'et røde, og kager, der var ma'et figurer paa.

Skoleminder

Jeg husker nøje den første dag, jeg kom i skole. Det var i 1884, to aar efter at skolen var bygget. Da jeg skulle hjem og spise til middag, stod jeg paa skoens øverste trappe'rin og saa mig om, og jeg syntes, at nu var jeg da rigtig blevet til noget.

Sko'estuen var hvidskuret. Der blev fejtet og strøet sand hver dag. I hvert hjørne stod der en spyttebakke, hvori der ogsaa daglig fyldtes sand.

Der var fire klasser i skolen. Lærerinden, frk. Rasmussen, havde de to yngste klasser. Nogen tid efter blev hun afløst af en mandlig lærer, der hed Schmidt. Han blev siden førstelærer i

Ginnerup, og i hans sted kom saa lærer Nielsen, der kom til at virke som andenlærer i Albøge i mange aar. Han var flink og hjælpsom, og foruden sit skolearbejde virkede han meget som privat husflidslærer og havde til tider mange elever. Frk. Rasmussen kom til at bo i et hus i Albøge og var privat lektiehjælper.

Førstelæreren hed Jens Sørensen. Han var en dygtig, virksom og praktisk lærer. Han var dygtig til at spille violin og brugte sin stemmegaffel godt. — Hans kone, madam Ingeborg Sørensen, var ham en god medhjælp. Paa den tid var der ingen

fruer i Albøge og kun een madame, og det var Ingeborg Sørensen. De øvrige gifte kvinder benævnedes med deres navne. Lærerparret havde 12 børn, og de kom næsten alle i gode stillinger. Een blev læge, fire blev lærere eller lærerinder, to blev elektrikere, to landmænd, een maskinist og een jordemoder. Et af børnene døde i ungdomsaarene.

Lærer Sørensen havde sine egne straffemetoder. Havde flere forsyndet sig paa een gang, lod han to og to sætte panderne sammen, saa tog han med haanden fat i nakken paa dem, trykkede løs og gned panderne mod hinanden. Havde kun een forsyndet sig, blev han eller nun vist hen i en krog i skolestuen og maatte vende ansigtet ind mod væggen. Det skete ogsaa, at synderen kom til at staa ved katederet, somme tider én ved hver side.

Engang havde Sørensen kommanderet en dreng, der havde forsyndet sig, ind under bænken paa katederet. Muligvis havde Sørensen glemt, han laa der, thi da han nogen tid efter satte sig paa bænken for at arbejde, udbrød han: »Hvad er det? Jeg tror virkelig, du ligger og piller i mine strømper. Herut med dig og sæt dig paa din plads!«

Da alle børnene i klassen engang var paa isen nedenfor byen, kom de først tilbage et kvarter over tiden. Sørensen stod da i døren med spanskkrøret i haanden, og vi kunne se, han var i krigshumør. Han kommanderede os til at komme én ad gangen og drengene først. Hver fik saa et ordentligt rap af spanskkrøret, men Sørensens kræfter slap op for tidligt. De første af pigerne

fik kun et lille »pjæt«, saa udbrød han: »Nu kan jeg virkelig ikke mere!« Og saa var krigshumøret ovre for den gang.

Om vinteren spillede vi i frikvartererne »Nærest« med knapper, baade piger og drenge. Vi opdagede snart, at en tung metal-knap var lettest at faa ind til gulvkanten. Enhver fik saa sin metal-knap at kaste med, og saa betalte vi med de simple knapper. Det gik jo rigtignok ud over knapperne i tøjet.

Var der sne paa jorden, maatte vi jo ud og slaas med snebolde. Undertiden var vi ogsaa en tur paa isen, eller vi kørte i slæde ned ad Skomagerbakken (hvor nu tømrer Nielsens hus er bygget). Om foraaet spillede vi bold. Vi var de't i to hold, og vi brugte boldtræ. Undertiden legede vi »enkemand« eller »Bro, bro, brille«. Udenfor Hans Kristensen Bondes gaard var der et dige, der var et par alen bredt og en alen højt. Det blev brugt rigtig meget af skolebørnene som skanse. Vi de'te os i to hold, et oven paa skansen og et nedenfor. Det gjaldt nu om at rykke en af dem paa skansen ned; saa var han udenfor spillet. Deltagerne i holdet nedenfor maatte bevæge sig baade oppe paa skansen og nedenfor. Saa'edes blev vi ved, til den sidste var skubbet ned, og skansen var taget.

Den første gang, der var juletræ i Albøge skole, var i 1889. Juletræet var kun for de to ældste klasser. Inden jul lavede pigerne juletræs-pynt. Juletræet stod i Sørensens skolestue. Deltagerne sam'edes i den anden skolestue, men før festlighederne skulle begynde, beordrede Sørensen os alle ud paa gymnastik-pladsen. Her skulle saa hver

dreng tage en pige ved haanden, og de fulgtes saa ind to og to og sluttede kreds om træet. Sørensen spillede, og vi børn gik rundt om træet og sang julesalmer. Da vi havde sunget nogle, fik hvert barn et æble og nogle bolcher. Der var ingen »godter« paa juletræet, men det var smukt pyntet med hjemmelavet pynt. Naar lysene var nedbrændte, morede vi os med sanglege. Det var en fest, vi mindedes længe.

Naar det var lærer Sørensens fødselsdag, samlede vi sammen til en gave. Det var ikke store summer, der kom ind, men der blev i reglen købt en gave af porcellæn, og pigerne forestod indkøbet. Gaven blev saa lagt paa katøderet, og naar Sørensen kom ind i skolestuen, rejste vi os op allesammen og ønskede tillykke. Naar han havde beset gaven, lukkede han døren op og kaldte paa sin kone. Hun kom da ind og beundrede gaven, og idet hun gik ud med den, indbød hun os alle til chokolade og kaffe paa en af de følgende dage. Det foregik oppe i Sørensens dagligstue.

Vi fik en større forskrækkelse i skolen en dag i sommeren 1889. Da drengene fra Hallendrup kom til skolen, fortalte de, at en af skoledrengene var blevet ramt af et geværskud paa vejen til skole. Det var gaaet saaledes til: En af drengene, Peder Petersen, der tjente hos Jens Peter Møller i Hallendrup, havde faaet bud paa at tage et jagtgevær med til smeden i Albøge for at faa det udboret. Da han paa vejen mødte en anden skoledreng, Sofus Rasmussen, en søn af bestyreren af Hallendrup høldepåds, sigtede Peter paa ham uden selvfølgelig at ane, at der var skud i geværet. Men skuddet gik af og ramte Sofus i haalsen og paa hagen. De tilstedeværende børn løb til Hallendrup og til drengens forældre og berettede om ulykken. Den tilskadekomne dreng førtes til sygehuset, hvor haglene blev pillet ud. Efter nogen tids forløb var drengen helbredt. Men paa vejen, hvor ulykken skete, var der en stor blodpøl. Den kunne ses endnu 14 dage efter.

Forskellige barneminder

Foruden den gangvogn, som »Overlaus« havde lavet til børnene paa Stoergaard, havde vi ogsaa en barnevogn. Den var lavet af en kurvemager og havde to hjul og et ben, og der var en stang til at trække vognen med.

De smaa børn havde »faldhat« paa. Den var udstyret med vat, for at de ikke skulle slaa hovedet, hvis de faldt. Vi børn havde som smaa en kludesut; den var lavet af linned, og der kom lidt røvet brød i den. Den suttede vi paa, saa længe der var nogen

kraft i brødet. Der kunne godt være 4—5 sutteklude til vask om dagen.

Naar der om vinteren var sne paa, morede vi drenge os med at fange fugle. Der blev strøet avner og korn i et tørvesold, der saa blev stillet paa skraa med en stok under. I soldet blev der bundet en lang snor. Vi tog saa opstilling i kohusdøren, og naar der saa kom en fugl under soldet, trak vi med snoren soldet til os. Og vi var saa spændt paa at se, hvad vi havde

fanget, om det var en graaspurv, en stillids eller en vinterkok.

Da jeg var 7—8 aar, havde vi paa gaarden en pudelhund. Den stod i lænke. En gang om aaret blev den klippet, og dens uld brugtes til at strikke vanter og andre varme ting af. En dag, jeg kælede for den, bed den mig i den ene haand. Der blev straks sendt bud efter en jæger, som skød hunden. Men endnu er der paa min haand et ar efter hundebiddet.

Da jeg var 11 aar, faldt jeg ned paa tørrepladsen »Frankrig« og slog mig i tømmeret, der laa paa gulvet, saa jeg fik en hjerne-rystelse. Da jeg over gaardspladsen førtes ind i stuen, syntes jeg, der gik fire grise ude i gaarden, skønt der kun var to.

Der var ofte megen sne om vinteren. Paa det gamle smedehus kunne snedriverne undertiden naa helt op til skorstenen. Beboerne maatte benytte bagdøren og have lys i stuerne hele dagen, da vinduerne var tildækkede. Det varede engang to dage med at faa sneen kastet bort fra vinduerne og fordøren. Sne-kasterne var til tider ude at kaste sne en hel maaned ad gangen. Vi børn morede os med at køre paa slæde. Det foregik mest fra skomagerbakken. Kunne isen bære, maatte vi ud med skøjterne eller med isslæde og ispig. Mængder af børn og unge mennesker var om helligdagene samlede paa isen. Naar det var maaneskin, kunne legen paa isen fortsætte til ud paa aftenen.

Af og til holdtes der børnebal. Karl Mejneke var spille-

mand. Han spillede violin, og han fik 3 kr. for at spille fra kl. 4 til kl. 8 eftermiddag eller fra 6 til 10 aften. Siden spillede jordemodermanden Jens Jensen fra Lyngby, men da steg prisen til 4 kr. Ballerne holdtes i en storstue i en af gaardene, og her holdtes der ogsaa sommetider danseskole.

Jeg husker, at der i 1880'erne undertiden blev handlet med aftægtsfolk, naar det bød sig. Søren Peter Sørensen købte saaledes Jens Kolinds gaard, og her fik han aftægtsmand Rasmus Peter Jensen og hans kone med i købet. De var aftægtsfolk hos Jens Kolinds; men nu overtog Søren Peter Sørensen aftægten, og de gamle blev boende i huse. Søren Peter Sørensen byggede et nyt stuehus ved Jens Kolinds gaard og lod sin egen gaard nedrive. Markerne lagdes sammen, og han flyttede over i Jens Kolinds gaard. Det var i 1885. Vi børn morede os rigtigt i ruinerne af den nedrevne gaard. bagerovnen stod et par aar, inden den blev revet ned, og den havde vi megen fornøjelse af. Den blev undertiden brugt til at lege »komme fremmede« til hinanden, og var vi nogle drenge sammen, stormede vi borgen baade til hest og paa kæpheste og til fods. Men borgen holdt.

Jeg tjente som hyrdedreng hos min bedstefader Søren Peter Sørensen, dengang jeg gik til præst. Det aar fik alle mine søskende hjemme paa Stoergaard difteritis. Der blev da lavet en sygestue i storstuen, saa de var afsondrede, og en sygeplejerske blev tilkaldt. Jeg havde en lille søster paa 5 aar, der døde. Hende sørgede jeg meget over.

Det aar, jeg gik til præsten, udrød der en uhyggelig sygdom ude paa Lyngby mark. Rasmus Konges kone blev syg, og da nabokonen, Ane Snedker, hørte det, gik hun derover for at se til den syge. Mens hun var der, kom lægen, og han konstaterede, at Rasmus Konges kone var angrebet af sorte koppper. Og Ane Snedker fik paabud om at gaa hjem med det samme. Men hun maatte ikke gaa ind, før hun et stykke fra gaarden fik udskiftet alt det tøj, hun havde paa kroppen. Rasmus Konges gaard blev helt afsondret fra omverdenen. Konen døde, og en pige blev angrebet, men kom sig. Hun tjente siden paa Albøge Stoergaard. Hun havde en del kop-ar i ansigtet.

De første granplanter, der pantedes paa Stoergaards mark, hentede jeg paa hesteryg fra plantningsforeningen i Feldballe ved lærer Holm. Planterne kunne af medlemmerne faas til halv pris. Jeg hentede 3000 planter i to poser, der hang over hestens ryg. De blev pantede i 1893, og et lignende antal blev plantet i de følgende aar, indtil det pantede areal udgjorde 10 tdr. land.

Naar der slagtedes gris, sloges vi drenge om svineblæren. Naar den havde hængt til tørring nogle dage, lavede vi en »vuggepotte« af den. Blæren blev bundet over en dyb potte, og naar et tagrør gennem blærehalsen blev ført frem og tilbage, frembragtes der en hul, musiklignende lyd. — Vuggepotter blev især benyttede ved nyttaarsaftenernes løjer.

I 1888 kom der om paasken et hurtigt og voldsomt tøbrud. Enghaven hjemme blev en høl sø,

hvad ellers aldrig var sket. Vi drenge slæbte baade kar og vandtrug derud, men de var ikke gode at sejle i. Det er den eneste gang, jeg har set enghaven staa under vand, men der skete ogsaa skader ved oversvømmelser andre steder. I flere dage og nætter gik der vagt ved dæmningen ved Kolindsund. Der blev lagt sandsække paa de steder, hvor vandet vil'e bryde igennem. Men paaskedag kunne man ikke længere holde vandet tilbage. Det brød gennem dæmningerne ved Allelev, og sundet blev helt oversvømmet. Der blev ikke saaet i sundet før i juli maaned, saa forpagterne led store tab. Afgrøderne kunne ikke sælges.

En tjenestepige skulle 1. maj flytte fra sin p'ads i Vejby til Koustruplund ved Sivested. Det aftaltes, hun skulle tage til Søby, og derfra skulle hun sejles over sundet. En karl sendtes ud med en pram for at hente hende, og en dreng fulgte med for morskabs skyld. De havde kun sejlet et lille stykke, før bølgerne begyndte at slaa over prammens sider, og de havde intet at øse med. Det lykkedes dem at komme hen til et redskabshus, som lærer Sørensen i Albøge havde staaende derude. Der kravlede de op paa taget og vinkede om hjælp. Fra Høtofte fik man øje paa dem, og en baad blev sendt ud og reddede de drivvaade unge mennesker i land. Pigen blev derefter i god behold hentet til Koustruplund ved Søby, hvortil hun var ankommen. Prammen, der blev efterladt ved redskabshuset, blev først hentet, da sundet var blevet tørt.

Omkring nyttaar 1893 eller 1894 fandt der en ulykkelig hæn-

delse sted paa egnen. En pige, Marie Svendsen, der tjente i Alboege, var ude at besøge sin broder, Severin Svendsen, som dengang var bestyrer paa Riderlund. Hen mod aften blev det et forrygende snevejr og stærk snefygning. Severin Svendsen fulgte Marie paa vej, men efter at de var gaaet fra hinanden, gik Marie vild og kom ikke hjem. Da man savnede hende, var der meget mandskab ude at søge efter hende dagen efter, men man fandt hende ikke. Men hen paa foraaet fandt nogle arbejdere i sundet hendes lig i kanalen en formodede, hun var faldet i.

Samme dag, den uheldige begivenhed fandt sted, var min broder og jeg paa besøg hos en nabo til Severin Svendsen. Men vi gik hjem, inden det blev mørkt, og naaede godt hjem trods det forrygende vejr.

I Søby ligger der en gaard, der hedder »Katrinesminder«. — En karl, der tjente paa gaarden, rømte hjemmefra og rejste til søs. Om ham blev der digtet følgende sang:

I Søby der ser man saa dejlig
en gaard,
den ligger ved Kolindsunds vande,
der tjente en karl i sit attende
aar,
han vil'e til fremmede lande.

Hvem karlen er, skal jeg sige
Dem,
Kristian Nedergaard monne han
hedde,
derude paa Neiest der har han
sit hjem
med begge forældrene sine.

Hans mor hedder Kirsten, hans
far hedder Per,
de sørgede begge for sønnen,
de havde ham begge saa inderlig
kær,
men nu har de utak for lønnen.

En fjorten dags tid der vel gik
hen,
da skrev han til forældrene sine:
Nu kommer jeg hjem til Eder igen,
jeg kan ej udholde den pine.

Saa var der en nat, da han holdt
vagt,
saa fik han i sinde at rende.
Han løsnede jollen og satte i land
og tænkte: Nu har det en ende.

Saa kom han hjem til sin moder
igen,
hun tørrede taaren af øjet;
thi hun havde grædt, saa det var
en ynke,
over alt, hvad hun havde døjet.

Der hjemme hos moder, der har
han det godt,
og der kom han hurtigt til kræfter.
Hans moder hun passer og plejer
ham godt,
han rejser vist aldrig herefter.

Kirkelige forhold

Gentagne gange har min bedstemoder været omtalt i disse erindringer, og det er nævnt, at hun udførte en betydningsfuld del af det daglige arbejde paa Stoergaard. I en forholdsvis ung alder blev hun enke; hendes mand døde 1871. Da var min fader

kun 19 aar. Han blev da bestyrer for bedstemoder og var det lige til hendes død i 1895, da han saa overtog gaarden. Min bedstemoder hed Ane Rasmussdatter, men hun blev altid kaldt »Ann i Stuergoer«.

Min fader hed Jens Johnsen,

og min moder hed Mariane, f. Friis. De var meget kirke'igt interesserede. Min fader holdt morgenandagt hver dag, inden der b'ev spist. Han læste en prædiken af Vilh. Becks prædikenbog, og bagefter b'ev der sunget en salme. Fader var meget dygtig til at synge.

Mine forældre og bedstemoder var i kirke hver søndag, naar det kunne lade sig gøre. De største af børnene var ogsaa med. Det skete af og til om vinteren, at der b'ev holdt møder hos os; der blev da talt af en præst eller en missionær. Alle mødedeltagerne fik da kaffe bagefter. Hver søndag b'ev der holdt søndagsskole. Den lededes af skomager Kristen Andreasen assisteret af Jens Svendsen. Andreasen rejste siden til Amerika, hvor han studerede og b'ev Baptistpræst.

Min fader og moder var begge konfirmerede af præsten i Lyngby, seminarieforsstander Langhoff, og dennes efterfølger, pastor Kühnel, havde viet dem.

I deres yngre aar skete det undertiden, at de tog en tur over sundet til Ginnerup for at overvære gudstjenesten der. Vilhelm Beck var dengang præst i Ørum-Ginnerup.

I 1891 gik jeg til præsten til konfirmationsforberedelse. Det var Petersen, der da var præst for Lyngby-Albøge. Han var en ældre mand, og han havde den senere præst og provst i Karlby-Voldby, P. Ilsøe, til kapellan. Petersen kom en enkelt gang ind i konfirmandstuen til os. Han kom rygende paa sin pipe, der var saa lang, at den kunne naa gulvet, naar han sad paa en stol og røg. Hver gang, han kom ind til os, sagde han: »Naa,

børn, kan I synge »Den signede dag med fryd vi ser«. Naar vi havde sunget den, gik han igen.

Pastor Ilsøe havde en egen maade at holde konfirmandernes interesse fangen paa. Han fortalte paa en interessant maade, og han formode spørgsmaalene saaledes, at de var lette at besvare. Den sidste dag, vi var til forberedelse, sagde han til os, at han, naar vi under konfirmationen stod paa kirkegulvet, ville læse et skriftsted op for hver af os, og det ord skulle vi huske altid. Det, han læste op for mig, lød: »Hold fast ved det, du har, at ingen skal tage din krone«. Vi var samlede engang efter konfirmationen, og da fik hver konfirmand udleveret et Nyt Testamente. I dette havde pastor Ilsøe skrevet det skriftsted, han havde læst op for hver af os. Han fik opgivet vore adresser, og efter den fik vi flere indbydelse til sammenkomster, saa længe han var i Lyngby, og der var altid stor tilslutning. — Da pastor Ilsøe rejste, efterfulgtes han af en kapellan, der hed Löwe.

Paa den tid, da jeg blev konfirmeret, var der en præst i Fødballe-Nødager, der hed Busch. Min fader og moder kørte af og til om helligdagene til Nødager kirke for at høre ham, og de havde i reglen saa mange mennesker med, som der kunne være paa vognen. Busch holdt undertiden aftengudstjeneste, og det var oftest dem, vi overværede. Kirken var altid stuvende fuld af mennesker. Selv om der var ført mange bænke ind, var der alligevel mange, der stod op mellem bænkene og i krogene.

Pastor Busch var en ejendommeligt prædikant. Han havde et

langt sort haar. Naar han havde sagt noget, han rigtig ville have indprentet, holdt han fast paa prædikestolen med den ene haand, knyttede den anden og slog den ned i prædikestolen, saa den knagede i sine sammenføjninger. Til tider tog han fat i prædikestolen med begge hænder og rykkede af al magt. Under hele prædikenen nikkede og slog han med hovedet, saa den sorte manke f'agrede til alle sider. Og saa svædte han, saa vi kunne se svæden løbe ned ad kinderne. Naar han efter halvanden times forløb sluttede sin prædiken, havde svædet fra ham samlet sig til en hel pøl under prædikestolen.

Pastor Busch var i bestyrelsen for Indre mission i Dan-

mark. Mange aar efter hans Fældballe-tid prædikede han ved en bazar i Lyngby. Da var hans haar blevet hvidt.

Medens han var præst i Fældballe, blev der i hans pastorat bygget flere missionshuse. De indviedes af Vilh. Beck.

I min drengetid ofredes der i kirken til præst og degn. Til ju', paaske og pinsen blev der fra præsten og degnen sendt offersedler ud. Præstens var b'aa, og lærerens var hvide. Der sendtes offersedler til gaardmænd og husmænd og til karle og piger. Offeret, der udgjorde en del af præstens og lærerens løn, afleveredes i kirken juledag, paaskedag og pinsedag. Offerets størrelse bestemtes af hver enkelt selv.

Mod nyere tider

I halvfemserne mærkedes det paa mange maader, at en ny tid var i frembrud.

Andelsmejerierne begyndte at vokse frem. Med disses fremkomst steg smørproduktionen, og handelsforholdene bedredes. For yderligere at udvide mælkeproduktionen begyndte man nu at anvende olie kager til malkekvæget. Oliekagerne var fremstillet i store, haarde plader, og det var et besværligt arbejde at faa dem slaaet i stykker. Kagepladerne lagdes mod en sten, og saa sad vi paa knæene og bearbejdede dem med en hammer. Dette arbejde kunne være i timevis; stykkerne skulle være meget smaa, for at kreaturerne kunne æde dem. Ofte ramte vi fingrene, og naar vi havde faaet nok til en dags forbrug, var vi dygtig ømme og stive i knæene. Det varede noget, inden kageknusere blev anskaffet paa de al-

mindelige gaarde. En saadan var tung at trække ved haandkraft. Men efterhaanden indrettedes de saaledes, at hestekraft kunne benyttes.

Da der kom gang i smørekporten, begyndte vi herhjemme at fabrikere margarine. Man kaldte den for oliesmør eller plantesmør. Der blev set lidt skævt til den i begyndelsen, og det varede noget, inden vi blev fortrolige med den. Efter et par aars forløb begyndte vi paa Støergaard at ælte halvt margarine og halvt smør sammen. Og saa gik det jævnt over til, at der kun spistes margarine. Den blev jo ogsaa med aarene af en bedre kvalitet.

For at fremskaffe bedre malkekvæg oprettedes der nu rundt om kvægavlforeninger. Fra Langholt og Sdr. Elkjær fremskaffedes gode tyre. Svineholdet udvidedes stærkt, nu,

der blev mere mælk til raadighed. Der byggedes andelssvinelagterier, ligesom mange privatlagterier var i virksomhed. Man kunne levere svinene ved stationerne, hvor opkøbere tog imod dem. Flere steder paa Djursland oprettedes der ogsaa hestavlslforeninger, men med faareavlen gik det tilbage. I stedet for kom der fart i opdræt af og handel med fedekreaturer.

Det var ogsaa i halvfemserne, vi begyndte at dyrke roer. Fra først af saaedes og lugedes de med haanden, men inden længe kom der baade roesaamaskiner og radrensere samt udtyndingsjern frem. Og for hvert aar, der gik, blev roearealet større og større.

Af stor betydning blev det ogsaa, at landmanden nu lærte at bruge kunstgødning og opdagede, at den flydende gødning, ajlen, ogsaa var af stor værdi. Der kom i disse aar fart i arbejdet med at støbe ajlebeholdere til opbevaring af ajlen.

Man begyndte nu ogsaa at anvende bedre markfrø. Indtil nu havde vi paa Stoergaard brugt at feje høsmuldet, som var faldet af paa høloftet, op og saa paa marken; men nu begyndte vi at blande markfrø fra frøkontorerne imellem, og inden længe gik vi helt over til indkøbt markfrø.

Og nu begyndte ogsaa cyklernes tid. Snedker Pedersen i Albøge købte en defekt velocipede, en »væltepæler«, som man kaldte dem. Den var lavet af træ. Han reparerede den, saa han kunne køre paa den. Og det vakte opsigt i byen, da det fortaltes, at man havde set ham komme kørende paa to hjul. Det blev der talt længe om. Vælte-

peteren havde dog ikke nogen lang levetid. Den skulle repareres hver gang, den havde været brugt.

Ogsaa paa andre omraader mærkedes det, at en ny tid var i frembrud. Det havde været almindeligt, at beboerne i Albøge og nærmeste omegn samledes til grundlovsfest i Laarhovedet. Der spistes af medbragte madkurve, og i reglen blev der talt af lærer Sørensen. De fleste familier deltog, og børn og unge morede sig godt i de smukke omgivelser. Nu indrettedes der en festplads ovre i Svendstrup. Jeg husker, Socialdemokratiet engang holdt møde dér. Mødedeltagerne samledes udenfor købmand Jens Madsens forretning, og saa gik de i procession med faner i spidsen til festpladsen i Svendstrup, hvor folketingsmand P. Sabroe talte. Der blev nedlagt dansegulv paa festpladsen, og der blev nu holdt flere skovballeer dér hver sommer. Pinseskovballeerne afløste de gamle gadeamsgilder.

Da Albøge forsamlingshus blev bygget, afholdtes vinterballeerne dér i stedet for i gaardene. Men forsamlingshusenes fremkomst betød ogsaa, at der nu blev afholdt gymnastik og møder og fester af forskellig slags. Der var ogsaa en skytteforening i Albøge. Jeg var medlem af den i aarene 1893—95. Marinus Møller fra Hallendrup var da formand for baade skytteforeningen og gymnastikforeningen. Vi skød nede i »Lunen«s bakker over mod Søbyvejen. Efter endt skydning gik alle skytterne op i forsamlingshuset, hvor vi saa fik en gymnastiktime.

Der er sket store forandringer i Albøge i den tid, jeg kan huske. Da jeg var dreng, laa der

syv gaarde mere langs Albøge gade; de var alle firelængede.

Hans Kristensen Bondes gaard laa lige overfor skolen. Kristen Præsts gaard laa dèr, hvor Sofus Hansen nu bor. Gaarden er flyttet ud paa marken og beboes nu af Jens Andersen. Karl Skaarups gaard laa dèr, hvor købmand S. M. Jensen nu bor. Ogsaa denne gaard er flyttet ud paa marken og beboes nu af Sigurd Hjortshøj. Søren Peter Sørensens gaard laa, hvor nu Peder Snedker bor. Den er flyttet ud paa marken og ejes nu af Herluf Thygesen. Søren Peter Sørensens anden gaard laa ved Rasmus Nielsens hus. Markerne blev lagt ind under hans første gaard, og bygningerne blev nedrevet. Terkild Lahns gaard laa et hundrede meter vest for Ane Poulsens hus, og gaarden er flyttet ud paa marken og ejes nu af Erhardt Taagaard. Søren Friis' gaard laa nordvest for Terkild Lahns gaard og er flyttet ud paa marken; den beboes nu af Niels Laursen.

Der gik vej ved begge sider af stendiget i Albøge. Den ene gik ned, hvor Terkild Lahns gaard har ligget, den anden, hvor Søren Friis' gaard laa.

Naar man tidligere gik ad vejen fra Albøge til Lyngby, kom man forbi et hus, der havde betegnelsen »90«. Det var seminarister fra det tidligere Lyngby seminarium, der havde givet huset dette navn — uvist af hvilken grund — naar de paa deres spadsere-ture passerede stedet.

I min barndom førte en vej fra den yderste gaard i Albøge, hvor nu Jens Jensen bor, over mod Frederiksdal. — Vejen kaldtes Møllevejen. En gammel mand har fortalt mig, at der ved Frederiksdal laa en lille by, der hed Saldrup. Den nuværende Saldrupgaard er flyttet ud fra Saldrup by, og resten af byen er lagt under Frederiksdal. Byen havde en vindmølle, der laa paa bakken nordvest for Frederiksdal, hvor nu skoven ligger. Da møllen blev nedlagt, ernærede mølleren sig som fiskehandler og slagter. Han kørte med en tohjulet vogn og havde en hund til trækraft. Møllehuset blev nedlagt 1886. Bakken ved Frederiksdal kaldes endnu Møllebakken. Bønderne i Albøge har jo nok i tidligere tid kørt ad Møllevejen for at blive betjent i Saldrup mølle.

Albøges pris

»Albøge, du gamle, du mindre-rige by, du ligger saa lunt ved bakkens fod, indhyllet i havernes flør paa skrænten og med den bløde eng for din fod bredt ud i engens midte fra ældgammel tid, hvor aaen sig snor i bugter og kroge, hvor aakanderne gror i aakroge. Albøge Stoergaard med dine lyse, henrivende barndoms-minder, du ligger som en frugt-bar oase i engen med dine vidt-strakte marker og med dine mange lyngklædte oldtids-grav-høje i baggrunden. Du ærværdige skole ved porten til byen, dine minder om lærdom os altid vil minde. Du gamle kirke paa bakken, du staar som et vartegn omkranset og smykket af fædrenes grave, og kirkens indre, hvor vore fædre har hentet styrke og mod. Du gamle kirkeklokke, din klokkeklang fremkalder saa mange dyrebare minder«.

